Sanakirjasäätiö

Rapola Villinna

M

Tijven alajuokrun lohenka-
lastukresta.

Jorma Kukko-Liedes.
1950.

JORMA KUKKO-LIEDES

Sisällysluettelo.

Alkulause. 1

Johdantoa. 4

Sin muuteen luonteenomaisuuksista.

Sijoen lohenkalastuksen vaiheista. 14

Sijoen hyötykaloista. 22

Lohi.

Taimen. 24

Siika. 25

Nahkiainen ja made.

Patokalastus. 27

Venäjänkarin ja Rankan lohipadot.

Sijainti ja rakentaminen.

Padon pyydykset. 35

Pyydysten kokeminen ja saalin käyttö. 36

Patojen purkeminen. 37

Siikapadoista. 38

Muusta yksityisten patopyynnistä. 39

Nahkiais- ja medepadoista.

Tijoen alajuoksun kalastuksesta

Alkulause.

Tämän esityksen tiedot Tijoen alajuoksun kalastuksesta ovat peräisin pääasiassa seuraavilta henkilöiltä: maanviljelijä, padonisäntä Otto Hakko, syntynyt Tissä 1879, maanviljelijä, kalastaja Halle Veijola, syntynyt Tissä 1881, emäntä Brüitta Tapio, syntynyt Pudasjärvellä 1876, maanviljelijä Halle Hukko-Siedes, syntynyt 1873 Tissä.

Sohipatojo koskeva osa on Hakon ja Veijolan kertomaa, jokinuottaa jo kulletta koskeva melkein yksinomaan hyrämuistisen Veijolan. Sohen suolaukseen liittyvistä seikoista tiesi leskiemäntä Brüitta Tapio, joka oli nuoruudessaan työskennellyt suolaamossa. Halle Hukko-Siedes ei ole itse paljoakaan kalastellut, mutta sitä jokisuussa lähellä seuran-

neena osasi kuvailla vanhojakin pyyntitapoja syrjästäkatsojan näkökulmasta.

Kyselyt tapahtuivat kesällä 1948 sekä vuosien 1949 ja 1950 vaihteessa. Ensiksi mainittujen haastattelujen tarkoitukrena oli aineiston kerääminen cum laude-työtä varten, jälkimmäisten taas täydentää jo koottu aineisto laudaturtyöhön sovelturaksi.

Tijokisnun ja alajuoksun kalastuksen historiaa on tutkinut ja tutkimuksiaan Pohjois-Pohjanmaan maakuntaliiton yhdeksännessä (1944-45) vuosikirjassa julkaissut tri Viljo Nissilä, jonka artikkelista historialliset tiedot etupäässä ovat. Kakon ja varsinkin Veijolan muistitieto on sitäpaitsi yllättävän pitkää aikaa hallitseva. Kummastakin näistä vanhuksista suoraan ylenevän suvun miehet ovat olleet lohenkalastajia, patomiehiä ja jokinuotan vetäjiä niin monessa polvessa kuin nämä nykyisin elävät pojan pojan pojan jne. pojat tie-

tärät. Vanhat kokemukset ja muistot ovat liittyneet uudempiin: nykyisin niiden ala on kunnioitettava. Monet kerrat Kakon ja Veijolan kertomukset takivat ja subjektiivisuudellaan elävöittivät tri. Nissilän esittämiä asiakirjatietoja.

Sanaston puolella olen Jusleniuksen, Ganandeerin ja Sönnrotin sanakirjoista pyrkinyt valitsemaan mahdollisimman lyhyen ja selvän vastineen. Valitettavasti muutaman kerran tekstin epäselvyys on pakottanut toteamaan: „Gan. on tuntenut sanan." Merkityspuoli on jäänyt tällöin epäselväksi.

Merkintä 'samoin' ilmaisee Kemi- ja Oulujokivarren murteiden yhtäläisyyden vain Tin murteen nominatiivi- ja (ensimmäisen) infinitiivimuodon kanssa.

Johdantoa.

Tin murteen luonteenomaisuuksista.

Useimmat suomen murteet voidaan sijoittaa joko itä- tai länsiryhmään riippuen siitä, kumman edustamia piirteitä ne enemmän sisältävät. Pohjois-Pohjanmaan rantaryhmään[1] kuuluvassa Tin murteessa ovat sekä länsimomalaisuudet että savon mukaiset edustukset likimain tasapainossa, läntinen vaikutus mahdollisesti runsaampi kuin Vesti-Pohjanmaalla. Tin itäisen rajapitäjän, Pudasjärven, mus se on jo huomattavasti savonvoittoisempaa.

Äänteiden kestosta.

Poikkeuksettomasti käytetyitä ovat muodot rahhā, tullē, mennē, luppō, opettellē: yksinäiskonsonantti ei esiinny lyhyen painollisen ja pitkän painottoman vokaalin välissä. Tin mur-

[1] L. Kettunen Pohjalaismurteet. Kielennäytteitä, XII.

teeseen kuulun myös muoto parrei(n) [parempi], jota varsinkin vanha polvi käyttää yksinomaisesti.

Kaksitavuisten sanojen ensitavun i-, u- tai ü-loppuisen diftongin sonantti on puolipitkä. Jos toinen tavu on pitkä tai diftongillinen tai jos sanassa on enemmän kuin kaksi tavua, diftongi artikuloidaan kvantiteettinsa puolesta suunnilleen yleiskielen mukaisesti;[2] esim. làėva, kòòkku, kö̀üsi; vaėnaja.

Äänteiden laadusta.

Konsonantit.

Vierasperäisistä konsonanttiryhmistä.

Tiläiset käyttävät runsaanlaisesti vieraskielisiä lainoja, joiden äännearu ei ole kakonaan tai aina mukautunut yleistä puheen tapaa nondattavaksi. Kuulee rekä muotoja krūnu että rūnu, samoin prūni ja rūni [tav. hevosesta], propelli, ropelli ja rupelli, tratti ja ratti, prūvvata ja rūvvata. Joen pohjaan juntattu-

[2] Vrt. K. Vilkuna Nivalan murteen äänneoppia s. 25.

ja tukkeja nimitetään joskus tikstūleiksi tai tiktūleiksi, useimmin 'pooliksi'. Sunansisäisen skr-yhtymän k on saanut väistyä pūsrūvvi sanasta. maträssi on yleisesti tunnettu käyttöesineen nimi.

k:n astevaihtelusta.

k:n heikkousteisena vaihtelupasina likvidan jäljessä e:n ja ä:n edellä on tavallisesti j. Sen edessä on välttämätön välivokaali, tässä tapauksessa i. Esim. kulije(n), märijät, härijät, särijet. Monesti kuulee muotoja, joissa on katoedustus vallalla. Kalastajat puhuvat sekä 'särkipojista', 'särijenpojista' että sörempojista, sonnivasikka on härämmulli, tämä paikka on mårempi tuota.

Kirjakielen d:n vastineet.

Tyypillisesti itämuoteiden mukainen on kirjakielen d:n vastineiden esiintyminen iiläisten puheessa: joko j, v tai h. Kahden samanlaisen vokaalin välissä on kato, esim. hēlmällä, pāsa, vēsä, samoin h:n

jäljessä. esim. kaheksa(n), ei mahu, nähä, tahon. Etisten vokaalien i:n, e:n ja ä:n vieressä on d:n paikalla j. Esim. luje, maje, sije, vejä, üjin, labiaalisessa ympäristössä v, esim. hūvvo(n), kuvo(n), lüvvǟ(n). Itäsnomalaisuuksia ovat myös sāha, jǟhä.

Kirjakielen ts:n vastineet.

ts:ää vastaa Tin murteessa yleensä vaihtelematon tt: mettä: mettän. Tämä länsisnomalaisuus ei ole iiläisenä täysin johdonmukainen, verbeissä varsinkin vaihtelemattomuusprinsiippi horjuu: kuttuppa (~ kutuppa), katto (~ kato). Substantiiveissa tt esiintyvee vain vaihtelemattomana.

mēn, tūt, ei ō.

Eräät hyvin yleiset kaksitavuiset verbivartalot ovat joutuneet omalaatuisen muuntelun kohteiksi: Preesensin 1. ja 2. persoona, kielteinen preesens sekä kielteinen ja myönteinen imperatiivi ovat tavallisesti yksitavuisia, esim. mēn, tūt; ei ō;

älä tū, älä ō; mē, tū.

III infinitiivin illatiivi

on tavallisesti ma-, mä-tunnustaen vailla. Esim. ajattellē(n), külüpȫ(n), mennē(n), opettellē(n), tullē(n), varastā(n).

Omistusliitteistä.

Kolmannen persoonan omistusliitteessä ei esiinny n:ää, esim. kirijasa, kuvasa, poikasa. Monikon ensimmäisen persoonan omistusliitteenä kuulee vanhojen joskus käyttävän nna-muotoa. Monikon toisessa persoonassa se ei ole niin harvinainen, vaikka iiläinen ei tavallisesti käytä omistusliitteita ollenkaan.

Adessiivi, abessiivi, inessiivi.

Vain muutamissa sanoissa on adessiivin päätteenä la, lä: tālä, tuola, sielä. Abessiivi on päätteensä puolesta kirjakielen mukainen: kalatta, rahatta, vennēttä, kun taas inessiivin päätteenä on -sa, -sä: täsä paėkasa, istuisa, jannoėsā(n).

Loppu -k.

Saneen loppukonsonanttina esüntynyt k on kadonnut absoluuttisessa lopussa. Vokaalilla alkavan sanan edessä -k:ta edustaa', konsonantin edellä se on assimiloitunut. Esim. alakä mennä, tahtō tuleskella; oppia' ollē(n), hüvästi' oŋki; puijjar‿rīhtü, itep‿pistī.

Loppu -t.

Loppu -t on yleensä säilynyt, varsinkin, jos sillä on tektävänään monikon ilmaiseminen. k:n ja p:n edellä se on assimiloitunut. Useista nomineista ja verbien akt. II partisüpista -t on kadonnut absoluuttisessa lopussa, esim. keŋŋät, sakset; sūrekki(n), vīmesep‿pennit; lühü, ohu, ōkko nähänü. Huom-tauseformeettisista syistä johtunut assimilaatio: kevällohi.

Loppu -n.

Loppu -n:ää edustaa absoluuttisessa lopussa edelliseen vokaalin sointuinen noso-oraali, samoin s:n ja h:n edellä. Klusiilien k:n ja p:n edel-

lä -n on assimiloitunut niiden kanssa homorgaaniseksi nasaaliksi, t:n (samoinkuin n:nkin) edellä säilynyt. Hokonaan se on assimiloitunut likvidain, puolivokaalien ja m:n edellä. Esim. jäŋ sohoju, pojaŋ hoosut; kirkoŋkellot, sūrempuoleine(n); lähettīn tās; kanammuna, kärrürratas.[1]

Vokaalit.

Välivokaali

on saanut Tin murteessa hyvin laajan käytön, esim halako, Heleka, karija, kuluma, toloppa. Sanansisäisia lsk- jo lst-yhtymiä se ei kuitenkaan hajoita[2]: halstari, helskutti (myöskin heleskutti), polska, pulska.

Pääpainollisen tavun vokaaleista.

uo-a >> ūvva, üö-ä >> ǖvvä, ie-a (-ä) >> ījja (ījjä); äü > ä, ei > e.

Semmoiset sanat kuin 'juoda, syödä, viedä, räystäs, veistää' kuuluvat Tissä jūvva, sǖvvä; vījjä, västäs, vestää.

---

[1] Vrt. K. Vilkuna Nivalan murteen äänneoppia s. 34.
[2] — " — — " — s. 18.

Diftongin reduktio.

i-, u- ja ü- loppuisten diftongien jälkikomponentti on redusoitunut painoasemastaan riippumatta jonkin verran, ei kuitenkaan niin paljon kuin savolaismusteissa. Merkintä kòòkku, pòèka, vaènaja lienee silti sopivin. e-, i-, u- ja ü- alkuisissa diftongeissa redusointi ei ole niin selvä kuin mainituissa i-, u-, ü- loppuisissa. Esim. kìulu, sonantin puolipitnutta huomivon ottamatta, tuntun üläisittäin lausuttuna jokseenkin yleiskielen mukaisetta.

Pääpainottomien tavujen vokaaleista.

a-, ä- loppuiset yhtymät (e-a, e-ä; o-a, ö-ä).

Tin musteessa sanotaan aina korkia, keviä, vālia, vīliä, sanua, pūrua, külüpiä (tai külüpüä), külüvüä.

e- loppuiset yhtymät (a-e, ü-e, o-e, ö-e, u-e, ü-e >> aè, äè jne).

Tässä syhmässä ovat huomionarvoisimmat II infinitüvi, jonka inessüvin päätteen edellä esiintyvän e- loppuisen vokaaliyhtymän paikalla on i- loppu

nen diftongi, jonka ensikomponentti on sama kuin vokaaliyhtymän ensimmäinen jäsen, sekä monikon 2. genetiivi: i-e-yhtymän paikalla on kuitenkin ī. Esim. antaėsa, istuisa, mentäėsä; karsīsa, vūnīsa; kirkkoė(n), talloė(n).

i-loppuiset diftongit; jälkikomponentti on kadonnut.

Painottoman tavun alkuperäisiä i-loppuisia diftongeja edustaa lyhyt yksinäisvokaali, alkuperäisen diftongin sonantti. Esim. alako, kājomma, sāpu; kaikki oitta-nerbit ovat i-tömiä: alottā, tavottā; illoksi, kalolla, talonē(n); karvane(n), kaėkane(n), keltane(n), villane(n); joutusa, lepposa; aėkusi(n), kotosi(n), peräsi(n); antas, ottas; katkas, hipas; kukostā, vakasta.

Loppuvokaalit.

Saneiden loppuvokaalit ovat yleensä hyvin säilyneet. Loppu-i on kadonnut akt. kond. yks. 3. persoonan muodoista ja yks. 2. persoonan omistusliitteestä. Sanasta jää näin kokonainen tavu pois, mutta viimeiseksi äänteeksi jäänyt s pystyy yksinkin hoitamaan sille uskotun merkitystehtävän. Esim. ois,

sais, ei tulis; talos, tavaras. Lausafonect-
tiset syyt svat myös eikenttunest muu-
toksia saneiden äännerakenteeseen,
samoin puheen nopeus. Esim. mull‿o(n),
ōkko‿ˢnā tai ōkko‿nā̄, taet‿olla (tai-
taa olla).

Tijoen lohenkalastuksen vaiheista.

Vanhan lain mukaan Pohjanmaan asuttajat, maanvaltaajat, saivat myös veden, joka oli heidän maansa äärellä. V. 1340 Mannu Eerikinpoika ulotti jo kunan valtakunnan muissa osissa voimassa olleen Helsinglannin lain myös Pohjanladen perukoita koskevaksi. Lakia nondatettiin Tissäkin; monet Tin tuomiokunnan tuomiokirjat ovat siitä todisteina. Oman lukunsa iiläisten kalavesien omistussuhteiden historiassa muodostavat monet valtion toimeenpanemat verotukset.

Vielä 1500-luvun alussa käytännössä ollut suostunta, vapaaehtoinen lahjavero, joka tavallisesti maksettiin luonnontuotteina, muuttui vähin erin pakolliseksi kuninkaan määräämäksi suoritukseksi. Ehistaa Vaasan aikana nousi iiläisten lohivero jo suuresti. Helsinglannin laissa oli määräys yleisen väylän aukipitämisestä lohijoissa. Sen leveys oli kolmannes koko vesireitistä, sitä

kutsuttiin kuninkaanväyläksi. — Tri: Nissilä kirjoittaa: „Kun sitäpaitsi kuninkaalle maalain mukaan kuului kolmannes kihlakunnan yhteismaesta suoritettavista veroista, Hustaa Vaasa käsitti asian niin, että kuninkaanväylä oli se osa kalastusvedestä, josta valtio sai kantaa veroa. Niinpä hän kirjeessä v. 1541 lausuu, että valtiolle Ruotsin lain mukaan kuuluu verotusoikeus kuninkaanväylän kalastuksiin, ja kirjeessä v. 1544 kuninges sanoo, että hän pitää koko osuutensa kuninkaanväylästä, joko joka kolmannen lohen tai sen sääntölohen, joka aikaisemmin on suoritettu. Tästä kuninkaanväylän kalastusten verotusoikeudesta ei ollut pitkä metka vaatimuksiin omistusoikeudesta näihin kalastuksiin."

Jo muutamaa vuotta aikaisemmin Hustaa Vaasa oli julistanut, että kaikki asumattomat alueet kuuluvat Jumalalle, kuninkaalle ja Ruotsin kruunulle. Sin lohenkalastusta verotettiin hänen aikanaan raskaasti, kuninkaanväylän saeliista valtio verotti puheena olevan vuosisa-

dan alussa 4, loppupuolella 33½ tynnyriä (1 tynnyri = 16 leiviskää). Kaikkiaan oli neljä erilaista veroa: 1. varsineinen lohivero valtiolle, 2. lohikymmenys kirkkoherralle, 3. „arentilohi", jota Tissä maksettiin ennen Naantalin luostarin omistamasta Venäjänkarin padon saaliista. Sitä pyydettiin kuninkaan omilla verkoilla, valtio kun oli ottanut omistuksensa uskonpuhdistuksen jälkeen monta luostarien kiekon kalaveriä. 4. sääntölohi, joka oli tavallaan kalastajien maksu valtiolle niistä kalaveristä, joita kuninkaan piti ominaan (joessa kuninkaenväylä)

1600-luvulla valtio yhä kiristi otettaan Pohjanmaan lohijoilla. Äsken mainitut neljä veroa yhdistettiin yhdeksi „sääntölohekseri", jota iiläisten oli maksettava 45 tynnyriä (à 14 leiviskää) (mk. Schedingin sopimus). Nimi oli hämmentävä, sillä ennen oli maksettu „sääntölohta" vain valtion omistamista kalaveristä. Vuosisadan keskivaiheilla kuningas totesi eräässä kirjeessään lohenpyynnin vanhastaen oleven valtion yksityistä kalastusta.

Mutta monet rütajutut ja niistä annetut tuomiot olivat ristiriidassa tämän käsityksen kanssa, talojo oli sitäpaitsi verotettu kalavesistä. Sopullisesta oikeasta eivät olleet epätietoisia vain kalastajat, Jin vanhojen manttaalitalojen haltijat, joille ainoastaan lohenkalastus kuului, kruunukin tuonaikuinen toiminta monissa lohenpyynnin oikeutta sivuavissa kysymyksissä oli hapuilevaa.

Vuoden 1720 valtiopäivillä ülläisit anoivat yhdessä kemiläisten kanssa, että maanomistajan maan äärellä olevassa vissassa vain hänellä olisi kalastusoikeus. Anomus hylättiin, ja valtion omistus vahvistettiin. Mutta veron meksamisesta (sääntölohen lisäksi) oli siis päästävä. Kruunukin huomasi, että tässä oli arka kohta, joka saattoi uhata „valtion yksityisiä omistuksia", ja vuosisadan puolivälissä kuningas määräsi verotuksesta luovuttaveksi Tissä ja Hemissä. Käsky totentettiin v. 1779. Satae vuotta myöhemmin valtio saattoi näillä asiakirjoilla osoittaa olevansa lohivesien omistaja.

Hahdeksannelletoista vuosisadalla

oli Tin lohenkalastajilla toinenkin uhka: Oulun porvarit, jotka tarjosivat valtiolle paljon suurempaa summaa lohivesistä kuin paikalliset kalastajat maksoivat sääntönä. Tarvittelemaansa saalista he eivät kuitenkaan saaneet.

1700-luvun lopussa kiellettiin lopullisesti kaikenlainen yksityinen lohen patokalastus (jota tähän saakka maanomistajat olivat harjoittaneet omilla rantapadoillaan).

V. 1800 tuli jälleen esille vanha kysymys Ti-, Kiiminki- ja Kuivajoen lohivesien vuokrauksesta. Kuningas sai kamarikollegiolta laajan mietinnön, jossa arvellaan talollisten aikoinaan omistaneen lohivedet, kunnes valtio otti haltuunsa suuret virrat. Lopuksi puollettiin entisenlaista vuokraustapaa. Asian yhteydessä joutuivat myös talonpoikien edustajat esiintymään, ja kamarikollegion edessä he myönsivät valtion omistavan Pohjanmaan lohenkalastuspaikat pyytäen kuitenkin kemiläisille ja siläisille niiden käyttöoikeutta entisin ehdoin. Kustaa IV Adolfin päätös oli myönteinen.

1860 ja -70- luvuilla otettiin lohivesien omistusoikeus jälleen käsitettäväksi. Tällä kertaa senaatti asetti komitean asiaa tutkimaan. Valtio havaittiin jälleen oikeaksi omistajaksi, eikä paikallisilla kalastajilla ollut edes „ikuista vantiutaoikeutta", johon tähän saakka oli uskottu (mietintö valmistui v. 1876). V. 1890 tuli Iin lohenkalastusyhtiölle haaste välikäräjiin, ja seuraavana vuonna asia ratkaistiin: „Predestinoidulla päätöksellä 20. 7. 1897 oikeus tuomitsi Iin lohenkalastukset valtiolle, minkä senaatti 28. 5. 1894 vahvisti. Iin vanha, 300-vuotias lohenkalastusyhtiö oli hajonnut".

Ikimuistoisista ajoista asti on Iijoen lohenkalastusoikeus kuulunut Etelä- ja Pohjois-Iin, Olhavan, Harjalan, Pirttitörmän, Tannilan ja Oijärven (kaikki Iin lähikyliä) vanhoille manttaalitaloille, jotka jo 1500-luvulla olivat jakautuneet patokuntiin. Kukin hoiti yhtä patoa, kaikkiaan niitä v. 1558 oli kolme: „Venäjänkari (Wenhenkari Patån), vähän ylempänä luostarin kalastuspaikka ja Harjala (Hariala Patån)."

Seuraavalla vuosisadalla patot

lisääntyivät, v. 1639 niitä oli neljä, 1641 kuusi. Valtion sääntölohta maksettiin Venäjänkarin Hankan, Uiskarinniskan ja Raasakan suurpadoista sekä Harjalan ja Pirttitörmän pikkupadoista. Patokunnat arpoivat keskenään pyyntipaikat v. 1641. Arvonnan mukaan alimmasta padosta pyytänyt joutui aina vuoden kuluttua muuttamaan seuraavaan ylempään jne. Tvohon aikaan — kuten mainittiin — oli neljä patokuntaa (pikkupatoja ei otettu erikseen huomioon); suurpadot on luetettu järjestyksessä alimmasta ylimpään.

Seuraavalla vuosisadalla hävisi Uiskarinniskan suurpato sekä molemmat pikkupadot, mutta Illiakoskeen rakennettiin uusi. Tällaisena pysyi tilanne kauan, kunnes neljättäkymmentä vuotta sitten aloitettu sumauitto pakotti lopettamaan Raasakan padon rakentamisen. Illinkoski on käynyt liian matalaksi lohenpyyntiin, joten jäljellä ovat vain Venäjänkarin ja Hankan padot.

Jo kolmea vuotta ennen edellä mainittua oikeudenkäyntiä, jossa lohivedet tuomittiin vattiolle, oli vanhan, siihen saakka toimineen kalastusyhtiön vuokrasopi-

mus päättyyt. Uusi yhtiö, Jin kruunun-kalastusarentiyhtiö, teki valtion kanssa 30 vuoden vuokrasopimuksen. Sekä joen, jokisuun että lähimeren lohen ja taimenen kalastuspaikoista oli vuokra 6000 mk vuodessa. Yhtiön säännöt vahvisti kuvernööri. Jokaisen padon hoitajiksi valittiin patoisäntä, yhtiön raha-asioita hoitamaan pudonkirjuri, mertoja ja konkkuja kokemaan kokumiehet. Yhtiön kokous valitsi viisijäseniseen johtokunnan, sille esimiehen ja varaesimiehen sekä tilintarkastajat. Viimeksi on säännöt uusittu v. 1913.

Kun vuokrasopimus taas päättyi, tällä kertaa 1918, valtio vuokrasi uiton kannalta tärkeät lohikosket Jin lauttausyhdistykselle, jolta Pohjois- ja Etelä-Jin kalastuskuntien muodostama yhtiö ne vuokrasi v. 1942 tapahtuneeseen hajoamiseensa saakka. Sen jälkeen on vuokraamaksajana uittoyhdistykselle toiminut Pohjois-Jin kalastuskunta. Vuotuinen maksu on sotien jälkeen ollut noin 150000 – 180000 mk

Tijoen hyötykaloista.

Lohi.

Kun Tijoen jäät tavallisimmin toukokuun alkupäiviinä lähtevät, alkaa lohi nousta. Kevään ensimmäiset, kirsilohet ovat vilkkaita, voimakkaita ja lihavia, sekä kalastajain että kuluttajain keskuudessa halutuimpia koko kesän saaliista; sen voi jopa paistaa sen omalla rasvalla. kala on siinä kirkkaan punaista, pienenpuoleisen mätikalan parempaa kuin samankokoisen niskalohen (uros). Yleensä kossit ja kirrot menevät parhaiten kaupaksi. Ne ovat pienehköjä, kossi alle kahden kilon, kirro vähän suurempi. Houkkuleukaiset kojamotkin (suuret urokset) löytävät keväällä helposti ostajansa, ovathan ne sentään kevällohta, mutta jälkikesällä niitä ei monikaan itselleen halua. Huonoimpia kalaltaan ovat tietenkin laskulohet, talvikot (talavikot), joessa talvehtineet, jotka laskiessaan „uivat mihi sattuu", niin että niitä saadaan patojen marroistakin, jovihin täyhyy nousta. Talvikko on laiha, valkealihainen ja vattto. (Jos keväällä sattuu uistimella

saamaan joen suujuoksulta lohen, se on melko varmasti talvikko. Nousulohi syö uistinta vasta parin penikulman päässä merenrannikolta.]

Jos saalis on keväällä vähäinen, on useinkin kesä-heinäkuussa nousevaa kesälohta sitä enemmän. Syksyllä-kin nousee joskus syyslohta, joka ei kirkkandestaan huolimatta ole kevätlohen veroista. Lohen rauhoitusaika on 10/9 - 15/12.

Kalastaja, joka tarkastelee lohta useimmiten kokonaisena, näkee siinä evät: rintaevät, selkäevän (selkäevän), vasaevän, kusitinevän ja pyrstön. Alaleuassa on kojemolla koukku, joku laihalla kalalla näyttää erikoisen suuretta. Kiduksien päällä ovat suojuavat korvaruodot, joiden seutuun, korvalliselle, ei saalista pidä lyödä, sillä silloin valuu kaikki veri pois, ja paino vähenee. Usein kuitenkin veneen pohjalla potkivaa voimakasta kalaa „ol. lyötävä mihi sattuu kerkijämmää".

Suolaamoissa, joissa lohi aukaistaan (aókastā(n)) kidusten välistä kusittimeen, sydän ja maksa pannaan talteen, mutta muut sisäelimet (mm. harkit /= ohuet, mutkikkaat suolet], sappi

ja ilmarakko) heitetään pois. ruodon (ruovo(n)) käyttö riippuu siitä, miten kalan viittäminen suoritetaan, ruodolliseksi vai ruodottomaksi. Edellisessä tapauksessa kahtia halkaistun lohen toiseen puoliskoon jää ruoto (= selkäranka), päästä puolet sekä pyrstö tai sen puolisko, toiseen vain pään puolikas. Jälkimmäisessä tapauksessa pää, ruoto ja pyrstö jäävät kokonaan pois. Ne myydään erikseen lohenruotoina, jotka ovat haluttua keittojen raaka-ainetta. Viilletyn lohen selkäpuoli ei ole niin rasvaista kuin fuoteri eli vatsanpuoli (vattampuoli).

Lohi käy kutemassa (kutomasa) tavallisesti yläjuoksun sorakarikoilla, vaikka aivan harvinaista ei ole suujuoksullakaan tapahtunut kutu. Merensannasta 3–4 km ylöspäin on vuolas Helsinginkoski, jonka nivakarilla kulteenvedon aikoihin saatiin runsaanlaisesti kutulohta.

Taimenesta.

taimen (taéme(n)), jolla on loheen verrattuna suorapäinen pyrstö ja „liiempiä mustia prikkuja", nousee

myös keväällä jäidenlähdön aikaan. Sydänkesällä sitä ei näy, mutta syksyllä taas nousevana. Lohen verraten sen suokahalu on perin parvarillinen, uistimeen se tarttuu heti jokeen noustuaan. Taimenenkin kala on punaista, ei kuitenkaan niin syvän väristä kuin lohen, eikä niin rasvaistakaan, mutta jäidenlähdön jälkeen Tijoen suupuolen suvunnot vilisevät uistinveneitä. Saalis on useimmiten laihanlainen.

Siika.

siika nousee loppukesällä ja syksyllä, sen saalistus aloitetaan tavallisesti heti lohengyynnin päätyttyä (25. 8.). Siian kala on väritöntä ja suolattuna erinomaista, maku vain parance suolassaoloaikana. Jos üläiselle terjvaisi muutaman kuukauden suolassa ollutta lohta ja siikaa, hän luuttavasti valitsisi jälkimmäisen.

Nahkiainen ja made.

Syksyn pimeinä öinä nahkiainen (nahkine(n)) nousee parvina. Sitä ja madetta (majettu, matikkä) pyyde-

tään alkeellisilla padoilla Tijoen koskista. Parhaana nonsuaikana nahkiaiset täyttävät merrat yhtenä tiiviinä massana, niin että niiden ulos saaminen tuottaa vaikeuksia. Nahkiaiset ovat hyvin kysyttyjä samoin meteet, joiden saalismäärät ovat tavallisesti pienehköjä.

Patokalastus.

Venäjänkarin jo Hankan lohipadot.
Sijainti jo rakentaminen.

Heti sen jälkeen, kun Tijoki on sunjuoksultaan kuljettanut jäät mereen, alkavat Pohjois-Tin kalastuskunnan palkkaamat miehet rakentaa lohipatoja samalle paikalle, jolla Venäjänkarin jo Hankan padot ovat satoja kesiä seisseet. Hlinsaaren alapäästä on jokimatkaa merenrantaan vajaat puolikymmenta kilometriä. Tuohon rantaäyrääseen on vuodesta toiseen isketty entisiin seikiin mainittujen patojen aloitusvaajat, jotka ovet kylläkin niin vanket, että läheskään joka kevät ei uusia tarvita. Aloitusvaajojen väliä on viitisenkymmentä metriä. Muuta uutta patovärkkiä on talven kalnessa kyllä patokorvalle (n. 1½ ha:n ranta-alue Hlinsaaressa patojen maapöiden kohdalla, kalastuskunnan omaisuutta) ajettu.[1]

[1] Pohjois-Tin kalastuskunta pitää syksyisin julkisen huutokaupan, jossa uuden „patovärkin" valmistus ja „patokorvalle" ajo myydään laji lajilta tavallisesti seuraavin määrin: pystypuita [lyömä-

Patojen lyönnin, patoamisen (pavota) suorittaa nelja venekuntaa alavirran puolella. Ensimmäisenä lähtee liikkeelle lyömärene, jossa on neljä miestä: lyötättäjä, vitsari (vittari), värkinlaittaja ja perämies, joka sauvoimellaan (saóvvo(n)) pitää kokkaa vistaa päin. Veneen keulassa oleva lyötättäjä osoittaa paikan, johon jaikaparit (jalakapari) lyödään, ja määrää siten padon suunnan. lyömävaajan iskee vitsari lyötättäjän pidellessä puuta siten, että sen yläpää kallistuu alavirran suuntaan. nydettü (nüte) pitelee paikallaan vitsari lyötättäjän iskiessä sen raatapäisella lekalla vaajat ja nyteet, ks. s. 28] 8 huutoa [huuto = 10 paria, pari = l.-vaaja + nyde], tihitysvaajoja [ks. s. 29] 4 huutoa [à 20 kpl.], merranreikävaajoja [s. 34] 8 huutoa [à 20 kpl.], lyömäkaskia [s. 29] 8 huutoa [à 10 kpl], pohjakaskia [s. 32] 2-4 huutoa [à 20 kpl.] sarjoja [s. 32] 200-300 kpl., vitsoja [sanasto] noin 25 huutoa [à 10 nippua, nippu 50 kpl. Kymmenestä nipusta on seitsemän lyöntivitsanippua ja kolme sarjavitsanippua.], merranreikavitsoja 3 huutoa [à 10 nippua, joista mistäkin on kolme sarjavitsanippuja]. vitsoista ks. sanastosta.

päinvastaiseen suuntaan kallelleen kuin lyömävaaja ja lisäksi vähän viistoon joko rantaan tai virralle päin. Vierekkäiset nyteet ovat aina eri suuntiin viistossa, ettei pato pääse elämään pituussuunnassaan. Kun aloitusvaajan glävissaupuoleiselle sivulle on tyvestään vitsottu (vittata, vittua) pitkä petäjänranka, lyömäkaski, isketään ensimmäinen jatkapari sen latvaa kannattamaan. Näin syntyy leveä veneväylä padon ja rannan väliin. Seuraavat pystypuuparit lyödään runsaan veneen leveyden päähän toisistaan ja jokaisen parin väliin samaan riviin lyömävaajojen kanssa tihitysvaaja, jonka alapuolella ei siis ole nydettä. Lyömäveneen kuormana on yhdeksän lyömävaajaa ja nydettä sekä kolme lyömäkaskea, joten pato jatkuu joka tyhjentämisellä kolmen kasken verran. Vain ensimmäisen lyömäkasken tyvi on rantaan päin. Kasket sidotaan vaajojen ja nyteiden ristikkäisten päiden alle myös toisiinsa, latva tyveen.

Seuraavina jatkavat rakentamista lyömäkiviveneen kolme miestä, perämies ja kaksi kivimiestä. He vitso-

vat herrallaan paikoilleen yhdeksän nyteestä toiseen ulottuvaa vankkaa riukua, lyömäkiviporrasta, ja nostavat jokaisen portaan painaksi kolme suurehkoa lyömäkiveä. Padon rantapäässä oleva 'lyömäkiviporras' on muita pitempi ja nimeltään porraskaski.

Tihitys- tai porrastusveneen kuormana on kasa porrashalkoja (-halakoja) ja „vanahasta väkistä koottuja" ohuehkoja petäjäurankoja niska- ja alaportaiksi. Niehiä on kolme. Halot asetetaan padon päälle poikittain noin metrin päähän toisistaan. Niiden ylävirran puoleiset päät joutuvat kannattamaan lyömäkaskiin sidottavia niskaportaita, alavirran puoleiset taas kahta riunakkain asetettavaa, lyömäkiviportaisiin sidottavaa rankariviä, joita yhdessä nimitetään alaportaaksi.

Halot, niska- ja alaporras muodostavat yhdessä jonkinlaisen konsun, jahon viimeisenä padon runkoa rekentava pikkukivi- tai lisäkivivene tuo laitainsa salliman määrän pikkukiviä (= lisä-painakiviä). Ne ovat ylem-

pänä mainittuja lyömäkiviä pienempiä. Täydessä kivilastissa makaavan suuren veneen sauvominen halvavirrassa rannasta padolle olisi kolmelle miehelle „aivan mahatonta". Siksi käytetään apuna vaajaan sidottua pitkää köyttä, trossia, jonka alhaalla virrassa riippuvaa päätä kennetaa halko. Köyttä myöten on nousu helpompaa.

Kun padon suukko on saatu valmiiksi, korvīin [kummassakin padossa on kaksi korvaa, joiksi nimitetään keskellä olevan väylän kahden puolen olevia padon puoliskoja], aloitetaan sarjoitus kolmen venekunnan voimalla. Valmiissunkoisen padon yläsivulla ovat vain pohjaan lyödyt vaajat harvana seinänä, joten sarjoitus [asineen nimi] pelkästään niitä vasten nojaten ei pysyisi paikallaan. Siksi sidotaan puolisen metriä vedenpinnan yläpuolelle vaajoja vasten lyömäkaskista riippumaan pitkiä, ohuehkoja rintaportaita, neljän vitsan varaan kukin. Ensimmäisenä kalkeran kaskiveneen miehistö – neljä miestä – suorittaa tämän työn. Varsineisessa sarjoitustyössä on kaksi veneknuutaa. Ensim-

mäisessä veneessä on seitsemän mlestä, joista kuusipadon päällä painamassa haŋŋoilla, puisilla haarapäisillä kepeillä pohjakaskia veteen. Se painaa heti näiden keskien päälle heitettävien sarjalevyjen (sarijalevü) avulla muutoin kiinnittämättömät puut vaajoja vasten. Lopuksi toisen veneen miespari painelee sarjalevyt käsin lujasti pohjaan. sarja on noin kolmen metrin mittainen ahut petäjäzeiväs, joita sarjalevyssä on keskimäärin 25 kpl. Määrä siippuu sarjavitsojen' pituudesta.

Jäljellä on vielä nerrunreikien teko. Venäjänkarin patoon on jätetty sarjoittamattomia aukkojo yhdeksän tai kymmenen, Hankan patoon kahdeksan. Työssä on kaksi kolmimiehistä venekuntaa, yksi aukon sarjavitsaan kuulun. Maksi oikulla ja taipuisaa, latvoistaan yhteen sidottua vitsaa, joilla sarjat sidotaan toisiinsa pujottelemalla kumpikin vitsa sarjojen välista niin, että vitsojen yhteen puutot latvat kiertävät levyn laitimmaisen sarjan. Lyset solmitaan toisiinsa levyn toisessa laidassa. Seipäät sidotaan latvastaan, tyvestään ja keskikohdaltaan.

kummallakin puolen. Ensiksi on määrättävä perävaajan paikka. Padon yläpuolelle se tulee suunnilleen veneen mitan verran, muutoin sen paikan määrää vista, jonka on perävaajan pohdalta juostava juuri sarjoitukseen jätetyn aukon keskeltä, sillä lämä vaaja määrää merran suunnan. Virran sukteen vinossa oleva pyydys ei ole ottava. 6-7 m pitkän peräkasken tyvi jätetään sitomatta padon päälle puolisentoista metriä sivuun merranreiästä. Satva sidotaan perävaajaan, joka saa tuikseen kaksi pönkkävaajaa. Rannasta päin aina kahden vierekkäisen merranreiän perähasket asetetaan kokemisen helpottamiseksi aukkojen ulkopuolelle: rannimmaisessa rannan, seuraavassa virran puolelle merranreikää. Aukon toiselle puolelle (kuin perähasken tyvi) vitsotaan niskapostaaseen perähasken suuntaiseksi kolmatta metriä pitkä kollotuspuu. Sen yläpään ja perähasken keskikohdan päälle sidotaan rintakaski, jonka ylävirran puolelle, suunnilleen 80 cm:n päähän toisistaan kasken keskikohdan molemmin puolin lyödään pohjaan parketut etu-

vaajat. (Kaikkien merrauseiän vaajojen on oltava kuorittuja.) Ne muodostavet merrauseiän portin pielet, joita vasten merren korvakko nojaa. Etuvaajojen kohdalle toiselle puolen rintakaskea lyödään takavaajat. Näiden yläpäät vitsotaan etuvaajojen päihin rintakasken päältä. Näin syntynyt portti on noin metrin padon rinnan yläpuolella. Seinät portin pielistä padon sarjoitukseen tehdään sarjoista, joiden latvat ovat pohjaa kohti, kaska täytettävät aukot ovat padon seinän kaltevunden vuoksi alhaalta kapeammat. Jokainen sarjo sidotaan aisaan, jotka molemmat ulottuvat etuvaajasta lähimpään lyömä- tai tihityvaajaan. Näitä sarjelevyjä padonrakentajat nimittävät pielilevyiksi (pielilevu). Vielä vitsotaan etuvaajoihin aisojen päiden yläpuolelle, vähän vedenpintaa korkeammalle poikkipuu, puolapuu. Sen toinen pää kiinnittyy takavaajaan vaululla, vitsarenkaalla, joka kiristyy, kun puolapuun toinen pää painetaan kiinni etuvaajaan ja vitsotaan kiinni tavallisen tapaan. Puolapuu estää merran korvakkoa luiskahtamasta etuvaajojen väliin

Kummankin padon keskipaikkeilla on noin seitsemän metrin levyinen väylä (väölä), josta kalat voivat „vapaasti" uida ylös. „Vapaasti", sillä likimain 25 m:n mittaiset häntäverkot reunustavat väylän vaolasta juoksua padoista alaspäin. Näiden häntien yläpäissä on pari metriä sarjoitusta (mk. häntälevät), loppu on rantalankaverkkoa, kaarapäisillä seipäillä, surikoilla, pohjaan painettua. Häntien runkona on neljä pystypuuparia kaskineen, nimityksinä vain häntävaajat (ei h.-nyteet) ja -kasket

Padon pyydykset.

Padoissa käytettävä mesta on korvakollinen, kolmi-vanteinen. Suppilon muotoisen nieluverkon päässä on 25–30 cm:n läpimittainen nieluvanne, josta merran perään on pingotettu kolme nielu-narua. Ne pitävät nieluverkon suorana, kun veteen kasketun merran perästä perävaajaan ulottuva, kahdesta vitsasta punottu peräköysi on tullut tiukalle. vanteet, halkaisijaltaan n. 80 cm, on jamottu hapaeseen 20 silmän päähän toisistaan.

Merta künnitetään etuvaajoihin korvistaan (~korvakostaan), jonka korkeus on vähän kolmatta metriä. Jos talvavesi vistaa paljon yli pohjaan lasketun merran, pannaan karvakkoa vasten kelojen nousua estämään petti, luokin muotoiselle kuusenkarahkalle naulatuista sarjankajapaleista valmistettu „sarjaleny".

Merran alapuolella pyytää koukku lohia, jotka nielun säikähdyttäminä jättäytyvät virran vietäviksi. Koukku on suunnilleen kolme ja puoli metriä pitkä ja metriä korkea haraspussi, jonka erillään olevien suuhaarojen, korvaverkkojen, päissä on noin kahden ja puolen metrin mittaiset aisat. Ne on alapäistään vaulilla, ylapäistään vitsella künnitetty merranseikien kahden puolen lyötyihin koukkuvaajoihin. Koukun perää vista pitää suorana.

Pyydysten kokeminen ja saaliin käyttö.

Venäjänkarin ja Tankan padoilla on yhteiset kokumiehet, joista toinen on patoisäntä. He nostelevat joka ilta

jäidenlähdöstä Jaakonpäivään (25.7.) seitsemän- tai kahdeksantoista mertaa ja koukkua vähän ennen klo 18:a, jolloin tavanomaisella puikalla alkaa tavanomainen lohihuutokauppa. Hinnat ovat lohen ja sesongin mukaiset, keväällä kaskaimmillaan, yli 300 mk kilolta, kesällä huonoimmista kaloista vaivaisesti päälle 100 mk. Koskaan ei ole kuitenkaan saalista tarvinnut takaisin viskota. Viime kesien lohentulon keskimäärä on 9000 kg:n puikkeilla. V. 1947 oli ennätysmäinen lohikesä: 12300-12400 kg. - Vuosi vuodelta saalis vähenee, vaikka Oulujoen lohiakin vonsee. Syitä, monenlaisia ja hämäriä on esitetty ja esitetään Tijoella siksi, kunnes suunnitellut voimalaitokset saavat valmistuttuaan kaiken pahan kantaakseen.

Patojen puskaminen.

purku tapahtuu tavallisesti vielä sulan veden aikaan. Ainakin sarjat, pohjakaskat ja sintapostaat viedään patokervalle ennen kasken jäätymistä. Monasti menneinä vuosina on vaajoitus purettu jäältä ja painokivet viety

reellä rannelle (sillä vain vedestä nostetut kivet soa lain mukaan heittää takaisin korken pohjaan). Työssä on tavallisesti kaksi kolmimiehistä venekuntaa, jotka kolastuskunnan pitämässä julkisessa huutokaupassa ovat työn itselleen „ostaneet".

Siikapadoista.

Myös yksityiset rantamaiden ja vesialueiden omistajat pyytivät korvapadoilla keväisin ja syksyisin lohta ja siikaa. Nämä padot eivät saaneet ulottua joen valtaväylään, ja huonosti niille muuten olisi alkaneen lauttojen laskun vuoksi käynytkin. Sumauiton käytäntöönotto merkitsi niiden kituliaan elämän loppua. Vain Venäjänkariin lyödään syksyisin siikapato, jonka omistajia ovat Päkkilän ja Türon talot. V. 1942 valtio pakkolunasti patopaikat ja vuokrasi ne Tijoen uittoyhdistykselle, jonka etuja eivät Venäjänkarin ja Vaukan lohipadot eikä niiden väliin rakennettava siikapato loukkaa, sillä uitto käy oman syvän ja vuolaan,

joskin kapeahkoa väylänsä, Kintaskosken, kautta. Vielä muutamia vuosia sitten Pohjois-Tin kalastuskuunnalla oli tapana vuokrata lohipadot heinäk. 25. päivän jälkeen joillekin talollisille siian pyyntia varten. Nykyisin tämä tapa on jäänyt käytännöstä.

Sekä vanhat korvapadot että nykyisin lyötävä siikapato ovat aivan samanlaisia kuin lohipadot, eivätkä merta jo koukku erva vastaavista lohipyydyksistä. Siianpyynti alkaa lohenpyynnin päättyessä ja kestää syyskuun viimeiseen päivään; siian ranhoitusaika alkaa 1.10. — Saaliin määrä lienee kesässä 1000 kg:n paikkeilla.

Eibi tietoja umpumista, ks. Nissilä, s. 78.

Muusta yksityisten patopyynnistä.

Nahkiais- ja vedepadoista.

Kun vesialneiden omistajat menettivät rantapatojen lyöntioikeutensa, ovat muutamat heistä rakentaneet heinäkuun lopulla koskien alustoihin kostepatoja (kosteppato) siian

pyyntiä varten. Näiden muutaman metrin millaisten patojen tiivis seinä tehdään usein laudoista, ja sen kummastakin päästä siippuu vistaa alas kohoilla, kukuilla (kukku), varustettu siikaverkko, joiden alapäät on käännetty konkulle kosteeseen päin. Näiden pyydysten ja myöhemmin esitettävien pikkuverkkojen siikasaalis on huomattavasti suurempi kuin padon.

Tavallisesti elok. 16. pnä aloitetaan Dijoessa nahkiaisten (nahkinen) pyyntiä. Nämä kalat nousevat suurina parvina, parhaiten sykryn pimeimpinä, tihkusateisina öivä, kun meseltä tuulee. Keväällä tapahtumeesta noususta tunnetaan Dissä vain pari tapauista. Nahkiaispadot lienevät lajissaan kenties yksinkertaisimmat: tasoitettuun pohjaan vierekkäin laskettujen mertojen lisäksi missä on vain tarpeelliset pyytypuut, joiden vaaan on sidottu kolme tai neljä vaakasuoraan asetettua rankaa kaskiksi. Petäjäänjuusilla yhteen sidotuista pajenvitsoista valmistetut merrat pai-

netaan veteen illalla, aamunkoitteessa me koetaan ja nostetaan padon päälle korviensa varaan päiväksi kuivumaan.

Jos nahkiaispatoon lisätään sarjoista tai haviela valmistettu seinä, johon jätetään muutamia mesiaukkiä, on madepato valmis. Niitä työdään kaskien korviin samoihin aikoihin kuin nahkiaispatoja ja purkaminenkin suoritetaan vesta sitten, kun kovat pakkaset tekevät joka-aamuisen avannon hakkaamisen mesren päälle liian työlääksi. Pyydys on tavallinen karahkamerta, jossa on vajeesti puolitoista metriä pitkä kuusikarahkainen kehikko sekä sen ympäriille kudottu haras nieluineen. Harvakko on samanlainen kuin lohimessassa. — Nahkiaisten ja mateiden saalismäärista ei liene muilla kuin niiden pyytäjillä, ammattiasioissaan vaiteliaille, tarkkaa tietoa.

„Rusukalan" merkepyyniistä.

Jälkut koskirantojen omistajat lyövät sydänkesäksi rannasta keskivirralle päin muutaman metrin primitiivistä patoa („oha se jöillaki koskirannasa semmonem pikku korvaus") jossa useinkin on vain yksi, joskus kaksi aukkoa. Näiden padonpälkien pienet karahkamerrat on laskettu pyytämään haukia, ahvenia, säkiä ym. rusukaloja. Saalis tyydyttää valvoin tilapäisen tarpeen.

Jokiryisistä.

Koskien aluskareille ja-matalikoille heikkovirtaisiin suvantovesiin niiden omistajat tai vuokraajat laskevat joskus keskikesäksi jokiryisän tai pari pääasiassa haukija ahvenpyydyksiksi. Hooltaan ja näöltään se on kuin korvaton lohimerta. Kalat sinne ohjaa liheäsilmäinen kohoilla vaaustettu aitaverkko, joka on jännitetty ryisän suun ja pohjaan lyödyn vaajan väliin. Ryisän pitää suorana perän ja perävaajan välinen perätöy-

si kuten lohimerrankin. Jokisuulla ja meressa pyytäviesä lohisysissä on kaksi nielua, jokisysissä useimmin yksi. Kuten nielujen lukumäärä on vanteiden läpimitta, aitaverkon pituus ja korkeus vieläpä tiheys vaihteleva. Pyyntipaikkojen veden korkeus on määräämänä. — Saalis on ollut laihanlainen fa laadultaan melkein nuyytäväksi kelpaamaton, eikä Tijoen suvannoilla jokisysiä olekaan näkynyt enää monen kesään.

Verkkokalastus.

Jokinuotta.

Yleistä.

Vähän yli kolmekymmentä vuotta sitten aloitettiin Tijoessa sumanitto. Viimeiset lautat laskivat Hankka- ja Illinsuvantoon kymmenkunta kesää myöhemmin. Joen pohja alkoi roskittua: sinne painui kaarnaa, puunpalesia, sinkin ja rautalankojen pätkiä ja mikä pahinta, vettyneitä lukkeja ja kaivospuita. Suvantojen poikki jännitettiin pitkiä sinkkivaijereita tai keskelle niiden selkää juntettiin tukevia „poolia" pitämään paikallaan uivia puomeja, jotka erottavat puiden laskuun varatun reitin muusta vesialueesta. — Suurisuuntaisen uiton alku oli Tijoen suvannoilla satoja vuosia harjoitetun nuotenvedon loppu.

Tijokivarren maattaolitalot olivat jakautuneet nuottakuntiin, joilla kullakin oli yksi nuotta. Jokisuusta Paasakankoskeen ulottuvalla jokivesialueella (n. 10 km) oli üläisil-

lä oikeas kymmenen nuotan vetoon lohenkalastukren päätyttyä (Jakonpäivänä, 25. 7., aiemmin 6. 8.), mutta neljää ennempää eivät vanhat kalastajat muista nuottia koskaan olleen. apajat arvottiin nuottakuntien kesken pyyntikauden alussa, minkä jälkeen pyyntipaikat vaihtuivat yö yöltä. Veto alkoi auringon laskiessa, sillä siika hyppäsi päivällä nuotan yli. Mikonpäivään (29. 9.) asti vedettiin aamuun kello kuuteen, sen jälkeen kello seitsemään, kunnes jäiden tulo lopetti pyynnin. Vuodesta 1887 alkaen täytyi nuotan ja kulteen veto lopettaa lokak. 25. pää. Saalis jaettiin manttaalin mukaan. Myöhemmin kuitenkin, kun vetomiehet olivat vuokranneet apajat itselleen, kalavesien omistajat saivat kolmannekseen lohista, taimenista ja siivista vuokranmaksuksi nuotanvetäjiltä, jotka jakoivat keskenään loput kalat. Yhden yön saalis nousi joskus satoihin kiloihin, varsinkin pyyntikauden alkuviikkoina, heti lohenkalastukren päätyttyä, kun suvannois-

sa ui vielä hätyyttämätöntä „kassakalaa".

Rakenne.

Jokinuotta oli 90 syltä pitkä ja 3 alava. Keskellä oli 10-kyynäräinen perä, kudottu 6-säikeisestä hamppulangasta (muu nuotta 5-säikeisestä). Raaka-aine tuotiin paaluina Pietarista, langat kehrättiin kotona. Silmiä kudottiin 4½–5 korttelille („nelijäj-ja puolen tai viijjen kerrav verkkuaha se ite oli"). Ylisen- ja alasenpaulat olivat keksinkestaiset. Ylisen päällimmäinen, vahvempi köpi oli noin 3/4" vahvuista kolmisäikeistä petäjänjuurikörttä, joka sekin kannetti nuottaa. Siihen oli halkaistuilla petäjänjuurisiteillä sidottu vieri viereen nuotan kohot, laudat (laövvat), jotka estivät nujos kelo ja karkaamasta ylisen yli, mutta joiden välistä siika usein samusella itsensä pyrstö edellä pois pujotteli. Kivekset oli tehty pienistä tuohipusseista, joiden sisään oli pantu litteä kivi. Suurimmat painot olivat alasen keskellä,

perän kidan kohdalla, jotta ainakin se kohta kulkisi mahdollisimmen tarkoin pohjaa pitkin.

Veto.

Suuren hapaen kummassakin päässä, siulassa, oli yliren jatkona 40 syltä pitkä vetoköysi, tauko, 3-säikeistä petäjäajuuripunosta. Veto tapahtui elasvistaen kahdesta siulaveneestä, joissa kummassakin oli kolme siulamiestä. Kun nuotta ja tanot oli laskettu, heitettiin siulaveneistä ankkurit, ja veto alkoi. Siulan tullessa näkyviin, sondettiin tanon mitta eteenpäin uuteen ankkuripaikkaan. Näin edettiin apajan elapäihän, nostinpaikkaan, jossa veneet lähellä rantaa yhdistettiin toplän tä köysillä. Kahden miehen porkatessa perä vedettiin venetsiin. Harikkoisilla apajilla raskas nuotta oli paha puuttamaan, siksi liikkui veneineen lantojen ja perän sentuvilla kaksi puuttomiestä, jotka tarvittaessa kiskoivat nuotan irti puutosta.

Kulle.

Aktä vanha kuin jokinuotta on iilâinen kulle, jonka vetâminen on nykyisin kielletty. Pienen kokonsa, helpon käsittelynsä ja ennen kaikkea hyvän saalistuskykynsä ansiosta se on kituliaasti elänyt näihin aikoihin asti. Pimeinä jo sateisina syysöinä voi Tijrella liikkuja vielä nähdä kaksi hiljaista, toisistaan pienen välimatkan päässä olevaa venettä, jotka vaivalloisesti etenevät koskennivakaria kohti. Vähän ennen kuin vista alkaa voimakkaasti vetää, ne siistyvät aivan toisiinsa kiinni, ja neljä seisomaan noussutta miestä alkaa tehdä niissä ankarasti työtä. Hetken kuluttua he istuutavat jälleen, ja veneet ketvavat kumpikin tahollaan äänekkäittä jäähyväisittä. Tällä tavoin, salamyhkäisyyttä huomioon ottamatta, on kulletta vedetty Tijrella satoja vuosia.

Hummassakin siulaveneessä oli kaksi miestä; kolmas, puuttomies, joskus meloskeli veneineen taaempana, mutta välttämätön hän ei ol-

lut kuten jokinuotan vedossa. Hulletta siis vedettiin soutaen virtaa alas. Oikeastaan sitä virta kuljettikin, siulaveneet pitivät sen vain suorana. Kun lohi – tai jokin muu suurehko kala – „kävi silimalle", tarttui hapaaseen, mikä helposti tuntui siulamiesten kourissa, soudettiin veneet yhteen ja kulle vedettiin ylös. Muutoin korken nivakari oli nostinpaikka ja paras saaliinantaja samalla.

Tiläisten kulteet oli kudottu nelisäisestä hamppulangasta perättömäksi hapaaksi, jonka pituus oli 15 ja korkeus 3 pyltä. Petäjänjuuriseen ylisenpaulaan oli kohoiksi sidottu lantoja, harvempaan muutta suurempia kuin jokinuotassa. Hiveksen kivi, jottei se takertuisi korken kerikkoihin, oli ympäröity noin 20 cm:n läpimittaisella kuusirenkaalla. Siteinä ja varsinaisina kiven pidikkeinä oli kaksi ristikkäistä tuohirengasta. Hivesten väliä oli suunnilleen metri (jokinuotassa aivan vierekkäin). – Hulletta, sa-

moinkuin jokinuottaakin, ruvettiin vetämään heti varsinaisen lohenkalastuksen päätyttyä ja jatkettiin talven tuloon asti, kunnes maaherran päätös lyhensi kulteen- ja muotaavelon aikaa (s. 45).

Pikkuverkot.

Koskien niskat ja alustat, suurten kivien kosteet, pienten jokilahdelmian suut ja syvien kantojen reunamat ovat pikkuverkkojen (pikkuverkko) parheita saalistuspaikkoja. Näillä ohutlankaisilla ja pienisilmäisillä verkoilla pyydetään Tijoella critäin menestyksellisesti kaikenlaista kalaa siioista ahvenüin jo särkiin saakka. Hapaan koko on vaihteleva, korkeutta sillä on tavallisesti vähän kolmatta metriä. Ylisenpaulan kohot ovat korkkia, kivekset rautalankarenkaita, vajaan 10 cm:n läpimittaisia.

Tijoen pikkuverkkokalastajillakin on oma yhtiönsä. Jäsenet ovat jakaneet joen halki etelä- ja pohjoispuolisten kesken ja sopivat pyyntipaikoista yhteisissä kokouksissaen. Suurin vuokra menee koskien, varsinkin

Venäjänkarin, alusvesistä. Ne ovat parhaita saelispaikkoja. Siiantulo pikkuvesiakoihin jo ylempänä mainittuihin kostepatoihin on suurempi kuin varsinaiseen siikapatoon. Ja lisänähän menee susukalakin.

Siien lippoaminen.

Syksyisin nousevaa siikaa pyydetään myös lipoilla. Parhaana nousuaikana on saelis uskomattoman suuri. Padot ja pikkuvesiakot saavat tyytyä puoleen lippomiesten siikamääristä, jsista tuskin kukaan ulkopuolinen on täysin selvilla.

Lippoaminen on sallittua ainoastaan vesialueen omistajalle ja hänellekin vain rannalta tai kiinteältä sillalta. Lokakuun 1. pnä, kuten jo mainittiin, on kaikenlaisen siiangyyunin määrä päättyä. Lain puitteissa tapahtuva lippokalastus ei kuitenkaan ole lajinsa tuottavinta.

Jokamiehen kalastustavoista ja -välineistä.

Pilapäistä taavetta vasten kalastellaan tijoenkin suujuoksulla rauta-

lankakatiskoilla, uistimilla, „vilikoilla" (=peukalon kynnen kokoinen uistin), hauki- ja madekoukuilla, perhoilla, ongilla ym.

Kanaverkosta valmistettujen katiskojen kehikko on joskus rimoista, tavallisimmin galvanoidusta rautalangasta. Käytetyimpiä pyyntipaikkoja ovat suusten koskikivien ja -karien syvät kosteet, rautojen- ja selkienkin — haudat ja syräuteet sekä kaislikkojen ja suohikkojen rinnat. Houkuttimina käytetään joskus katiskassa kuusen havuja, joskus kiiltäviä metallin- tai lasinkappaleita. Tavallisin saaliskala on ahven, jota mereusannan haudoista nousee parhaiten; hauki on harvinaisempi.

Koukkupyynti on vuosi vuodelta vähentynyt. Haukikoukkuja näkee enää tuskin ollenkaan. Saalis ei vastaa koukkujen uusintaan, syöttien hakuun ja säilytykseen ym. sijoitettua työtä.

Madekoukkuja (majekkóókku; majekkeppi) painetaan pohjaan syysjään avannoista suusaasti. Jotkut

jokikalastajatkin pystyvät saalistaan myymään, eivät kuitenkaan niin kuin merenrannan kontkupyytäjät.

Kevät on taimenen uistelun luvattua aikaa. Heti jäiden mentyä ilmestyy snupmolen suvannoille ja koskien alle kymmenittäin veneitä, joilla on perässään tavallisesti kaksi paimotettua uistinta. Läheskään kaikki eivät saa annoatakaan, ja päivän mennen veneet vähenevät. Kuten ylempänä jo mainittiin, eksyy uistimeen joskus talvikko lohikin, nouseva ei koskaan.

Jutannuksen jälkeen alkaa haukikin tarttua uistimeen, mutta vähän kun niitä on ja pieniä, uistelu on hyvin laimeaa. Pikkupojat kulkevat kaskilla „vonakalla" (= vonakoimassa; vonakka = vilikka, ks. s. 52) ei sa. vastassa ja saavatkin parhaiten juusisieltä paitsi haukia myös ahvenia. Hovesta kuohusta tai vuolaesta juoksusta sieppaa pinnalla pyörivän „vilikan" suuhunsa joskus haesi. Sen paras pyyntivälineperhojen ohella on tuskin sentin mittainen „vilikka". Harri-

lautaa ei juuri käytetä.

Tuottavin on Tijoen alajuoksun kalastajille lohipato. Seuraavina ehkä pikkuverkot, koste-, nahkiais- ja madepadot, joiden tuotossa eilisne suusta eroa. Esim. pikkuverkoilla kalastajille on pyyntipaikka ratkaiseva, läheskään kaikille ei riitä koskien alustoja. Hyvin kannattavan siian lippoamisen suurimpana „haittana" on kalastuslaki:

Tijoki on nyt Pohjanmaalla ainoa, johon lohi voi „esteettä" nousta. Venäjänkarin ja Vankan padoista on parina kolmena viime kasävä saatu jo huomattava määrä Oulujoen, vieläpä Kemijoen lohta. Tulevaisuudessa ovat Tijoen tuottoisimman kalastusmuodon uhkana voimalaitokset. Ne tuomitsevat lohipadot historiaan yhtä mutkattomasti kuin sumanitto kerran jokinuotan.

Sanasto

airo, s. àèr/o, -o(n), -ua, -oè(n), -oja
K., O. aèro.
Jusl. 'åre'.

Thomsenin (GSJ III), Ahlqvistin (KW 173) ja Setälän (Verz. 13) mukaan germ. laina.

aironlapa, s. aèrollapa, -va(n), -ppā, -ppaè(n),
K., O. samoin. (-poja
Jusl. 'årblad'.

Ks. hss. lapa, pyyry.

aironpyyry, s. aèrompūrü, -(n), -ä, -i(n), -ja
O. samoin.
Jusl. 'årsfast'.

aisa, s. àès/a, -a(n), -ā, -aè(n), -oja
K., O. samoin.
Jusl. (= Gan., Lönnr.) 'timberstång'.

Aisoiksi nimitetään myös pitkiä rankoja, joita on kaksi kappaletta tukemassa kutakin häntä-

levyä (s. 35) vesirajan kohdalla. Nämä aisat vitsotaan yhteen tyvestään ja latvastaan, joten häntälevy jää aisojen väliin puristukseen. (Vrt. s. 34)

Ahlqvist on esittänyt vastineen mordvasta (KO 115, KW 128), samoin Thomsen (GST 39) ja Paasonen (Hielell. lisiä 7). Lidenin mukaan (Skrifter utgifna af K. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Upsala VI 1) molemmat sanat ovat baltt. lainoja. Vain suomen sanan osalta tämän hyväksyy Toivonen (SUSA XXXIV₂ 39).

alanen, s. (s. 46)

ala/ne(n), -se(n), -sta, -ste(n), -sia.

A. on jokinuotan, kulteen ja pikkuverkon alasenpaala.

Ala-sana, jonka jotkannainen po. sana on, kuuluu esim. Setälän (Vesw. 30, FUF XIIa 31) ja Wichmannin (FUF XV 39) mukaan suom.-ugr. kanden sanaperintöön.

alaporras, s. (s. 30)

alaporras, -tū(n). -rasta. -raste(n)
tai taijje(n), -taė ta.

Ks. s ja hs. porras

alapuoli, s. ala-(t. ali-) puoli, -e(n), -ta.

Jokinuottaa vedettiin alasvirtaan toinen siula alempana. Rannan nostinpaikkaan oli kummankin pään saavuttava yhtäaikaa, ja vastarannalla kulkevan oli siis oltava edellä. jotta se ehtisi ylittää joen suunnilleen samassa ajassa kuin nostinpaikan puoleinen selviytyi taipaleesta, jonka oli jattäytynyt jälkeen. A. oli jokinuotan edellä kulkeva, nostinpaikan kohdalla joen ylittävä puoli. (Vrt. ylipuoli)

puoli -sanalle ovat mm. Setälä (FUF XII a 6) ja Wichmann (FUF XII 45) osoittaneet vastineita ostjakkio jo unkaria myöten.

alasenpaula, s., taipuu kuten paula.
K. samoin.
Ks. hs alanen.

alava, a. (s. 46)

alava, -a(n), -ā, -ae(n) t. -ie(n), -ia

ala-sanan johdannainen.

amme, s. amme. -ē(n), etta, -eitte(n), -eita.
K., O. samoin.
Jusl. 'kar'.

A. on noin 300 l. vetävä kuusikimmistä koottu lohensuolausastia.

Sanoille ammen ja ammentaa (vielleicht noch fi. amme*) on Toivonen (FUF XXI 120-1) esittänyt vastineita etäsukukielistä asti. Ostjakin vastaava sana on hänen mukaansa laina suom.-ugr. tahotta.

ankkuri, s. (s. 47)

aŋkkuri, -i(n), -ia, -ie(n), -eita.
K., O. samoin.
Jusl. 'anekare'.

Strengin mukaan latin.-kreikkalaisesta kulttuuripiiristä suotsin kautta saatu laina (NRL 6).

apaja, s. (ss. 45, 47)
apaj/a, -a(n), -ā, -ie(n), -ia.
Kl., O. samoin.
Jusl. 'notwarp'.

Wiklund (Nielsen: Minderskrift over prof. Sophus Bugge 228) on pitänyt sanaa germ. lainana, Âimâ ja Setälä (SUSA XXV, 47) omaperäisenä.

elää, v. ellǟ, elä(n), eli(n), eli.
Kl., O. samoin.
Jusl. 'lefwer'.

Huonosti tehty pato elää virran paineessa: sidokset holtyvät ja osat liikahtelevat.
Malalaan kaivetta kivijalka ja sen päälle tehty rakennus elävät roadan vaikutuksesta.

Lindström (V-52, 16) ja Setälä (FUF XIIa 31) ovat esittäneet vastineita samojedia myöten.

etuvaaja, s. (ss. 33. 34)
Taipnu kuten vaaja.

esi, etu: Wiklund (SUST X, 297-8) on verrannut sanaa lapin kielen vasti neeseen, Setälä (SUSA XIV$_3$ 53) ostjakkiin, voguliin ja unkariin saakka.

evä, s. (s. 23)
evä, -ä(n), -vä, -väe(n), -iä
K., O. samoin.
Jusl. 'fenor'.

Ahlqvistin mukaan (KW 174) on sanella vastine unkarissa saakka (tai oikeammin samaan sanapesyeeseen kuuluva verbi). Genetz (KK 25) ja Hujola (LS 51) ovat löytäneet vastineita vain lähisukukielistä.

fläkätä, v. (= viiltää, s. 24)
fläkfäta, -kä(n), -käsin, -käs.

Rtr. laina (fläka).

fläkkäysveitsi, s. (= viiltoveitsi)
fläkkäüsveitsi, -ten, -stä, -thie(n), -thä
Jusl. 'knif.
veitsi
Suom.-ugr. kaudetta (Toivonen FUF XIX$_4$ 242)

fuoteri, s. (s. 24)
fuoterfi, -i(n), -ia.
K. huoteri, O fuoteri.

Rts. laina (foder).

färskytä, v. färskeütüä, färskeüvvü(n) t. färskeü(n), färskeüsi(n), färskeüsi.
myös: färskistüä, färskistü(n), färskistüi(n), färskistü.

Lohi färskeytyy: kuivaa, kellastuu, pilaantuu.

Laina ruotsin sanasta färsk.

hako, s. (s. 41)
hako, havo(n), hakua, hakkoe(n), hakoja.
Jusl. 'rijs af gran, tall, eller en.

Thomsen (SA IV 424) on pitänyt sanaa baltt. lainana, samoin Ojansuu (S IV: 20, 6), joka on Thomsenin kanssa eri miettä lainan antamesta baltt. sanasta. Kalima (Baltt. l. 93-4) ei pidä varmana kummankaan olettamusta, mutta ei esitä uuttakaan.

halko, s. (ss. 30, 31)

halajko, -vo(n), -kua, -koi(n), -koja.
K., O. halako.
Jusl. 'ett klufwit wedträ'.

Thomsen (SA IV 425) esitti sanan epäröiden baltt. lainaksi. Setälä (ÄH 265) vertaili tšeremissistä, syrjäänistä ja votjakista löytämiinsä vastineisiin, joita ei kuitenkaan pitanyt varmasti paikkansapitävinä. Äimä on mainimmut sanalle varman lapinkielisen vastineen (SUSA XXX 30a 49).

hamppu, s. (s. 46: hamppulanka)

hamppu, -u(n), -pua, -pui(n), -puja.
K., O. samoin.
Jusl. 'hampa'.

Thomsen (GSJ 116), Ahlqvist (KO 38) ja Setälä (FUF XIII 362) pitäneet ruotsalaisena lainana.

hamppuköysi, s. (s. 118)

hamppuköösi, -vve(n), -ttä, -sie(n), -siä.
K., O. samoin.
Jusl. [köysi] 'rep'.

Ahlqvist (KW 176) esitti köysisanalle unkarista vastineen, Amïnoff (SUSA XIV₂ 16) vatjakista, Setälä (SUSA XIV₃ 53) kaikista etäsukukielistä.

hanko, s. (s. 32)

hanko, -ŋo(n), -kua, -koe(n), -koja.
Kl., O. samoin.
Jusl. 'tingasom man häfwer höö och helm med'.

Sanaa pidettäneen omaperäisenä (Kakulinen SKRK II 23), kuten Setälä (ÄH 266) on epäröiden esittänyt. Räsänen (TLT 205) on pitänyt tšeremissin vastaavaa sanaa tšuvassilaisena lainana (SUST XLVIII 205)

harkki, s (s 23)

harkki, -i(n), -kia, -kie(n), -kia tai -keja. Sanasta käytetään useimmin vain monikkoa.
K. sanalla on merkitys 'kidukset'.
Gan. ja Lönns. tunsivat sanan merkityksessä 'lohen vatsarasva'.

Thomsen (SA IV 429-30) on laatinut sanalle epävarman baltt. etymo-

logian, josta Setälä mainitsee (ÄH 255-4) kuitenkaan johtopäätöksiä tekemättä. Samalla hän vertailee sanaa lähisukukielten vastineisiin, lappiin epäröiden. 19. m. johtamisi: Hakulinen, Eesti Keel 1932 s. 19.

häntä, s. (s. 35)

häntä, -nä(n), -tä, -tie(n) (t. -täi(n)), tiä. Tavallisesti puhutaan palon 'hännistä', siis monikossa.

Jusl:n, Gan:n ja Lönnr:n sanakirjoissa tätä metaforista merkitystä ei ole.

Setälä on osoittanut sanalle vastineet ostjakkia ja vogulia myöten (SUSA XXX$_5$ 56), samoin Toivonen (TUF XIX 114).

häntäkaski, s. (s. 35)

Taipuu kuten kaski.

häntävaaja, s. (s. 35)

Taipuu kuten vaaja.

häntäverkko, s. (s. 35)

Ks. hs. verkko

Ī, s. ī, ī(n), ītä.

Itkosen mukaan (Vir.-20, 3) sana on loppalaista alkuperää; lp. N. igja, T. ijja 'yö'.

jalkapari, s (s. 28)

jalakapari. -i(n), -ia, -rei(n), -eja.
K., O. samoin.
Jurl. [jalka] 'fot'.

jalka on Setälän mukaan ainakin suom.-ugr. kandelta (SUSA XIV$_3$ 7).
pari on str. laina.

jama, s. jama, -a(n), -mā, -maė(n), -oja.
K., O. samoin.
Gan., Lönnr. 'sammanhang'.

jama merkitsee paitsi 'kahden hapuan liitoskohtaa' myös 'väliaikaa' [„oliha siinä sev verraj jammaa, että kerkes syömässä pistäytymmää"].

Sana on Wichmannin mukaan suom.-perm. kandelta (W. Chrest. 61). Itkonen on osoittanut vastineen lapista (SUSA XXXII$_3$ 6), Havila (Vir.-31, 308-9)

mordvasta, Räsänen turkin kielestä (Vir.-47, 171).

jamoa, v. jamu, jamon, jammoė(n), jamo.
K., O. samoin.
Jusl. 'sätter näten tillsammans'.

= kutoa kaksi havasta yhteen tai esim. merran havas vanteisiin ja kerviin.

Johd. sanasta jama.

joki, s. joki, joje(n), jokia, jokkeė(n), jokia.
K., O. samoin.
Jusl. 'åå, elf, flod'.

Wichmann (FUF XIV a 43) piti sanae turkk. lainana ja osoitti vastineita ostjakkia, vogulia ja unkaria myöten. Paasonen (Beitr. 55, 286) on esittänyt samojedista vastineen, Ravila (FUF XX 92) lapista ja mordvasta, Lehtisalo lisäksi epäröiden tšeremissistä (FUF XXI 19).

jokinuotta, s. (ss. 44-47)
Ks. hr. nuotta.

juntta, s. juntta, -a(n), -tā, -tac(n), -tia
Kl., O. samoin.
Sömn. 'pålningsmaskin, pålkran'.

J. on useimmiten polttomoottorilla käyvä uiva paalutuskone, jonka rautaisen painon, „lekan", moottorin pyörittämä „vinssi" nostaa yläasentoon. Sieltä se sitten päästetään putoamaan joen pohjaan juntattavan tukin päähän.

Karstenin mukaan sts. laina (Folkmst. IX 148).

juuriköysi, s. (ss. 46, 49)
Taipuu kuten hamppuköysi.
Jusl. [juuri] 'rot'.

Setälä (SUSA XIV$_3$ 36) on yhdistänyt juuri-sanan mordvasta ja samojedista osoittamiinsa vastineisiin. Paasosen esittämät vastineet ovat mordvasta, vogulista ja unkarista (FUF VII 24-5).

kala, s. (s 22)
kal/a, -a(n), -lā, -lać(n) (t. -oje(n)) -oja.
Kl., O. samoin

Jusl. 'fisk'. Merkitystä 'kalan liha' en ole käyttämistäni sanakirjoita löytämyt.

Setälä (Verw. 49), Paasonen (Beitr. 38) ja Kalima (Vir. -30, 339) ovat osoittaneet vastineita ehäsukukieliä ja samojedia myöten.

kalakirves, s. kalakirves, -ē(n), -estä, -eijje(n) t. -eétte(n), -eétä.

K. samoin, O. on vastaavan aseen nimi koukkurauta.

Jusl. [kirves] 'yxe'.

K. on uistinmiesten käyttämä vähän kirvesmäinen ase, jolla uistimessa eriva kala nostetaan veneeseen. Suoran kirvesvarren päässä on terän paikalla 5-6 väkäpäistä piikkiä, jotka kalaan lyödään.

kirves on Thomsenin (Berör. 189) ja Kaliman (Baltt. l. 69, 118) mukaan baltt. laina.

kapula, s. kapula, -a(n), -ā, -aė(n) t. -oijje(n), -oėta

Jusl. 'kafle, liten käpp'.

Peräköyden (s —) perävaajan puoleisessa päässä on köydeksi punottujen kehden vitsan päät kierretty renkaiksi, joiden läpi parinkymmenen sentin mittainen sarjanpitkä, kapula, pistetään perävaajan takaa. Näin merran kokemisen helpottamiseksi: kapula luistaa ylös vaajaa pitkin kyvin pyydystä nostettaessa.

Thomsenin mukaan (GSJ 121) sana on germ. laina. Sitälä (FUF XIII 377) on samaa mieltä.

kari, s. kar/i, -i(n), -ia, -rei(n), -eja
K., O. samoin.
Jusl. 'klippa, sten'.

Thomsenin (GSJ 121) ja Setälän (FUF XIII 377) mukaan germ. laina.

kaski, s. kask/i, -e(n), -ia, -ie(n), -ia
K., O. samoin
Jusl. 'löfbuska, löfskog'. Lönnr. l. 'yömä-, perä-, pohja-, häntäkaski.

kask· on padon vaakasnarien puiden yleisnimitys.

Wichmann (W. Chrest. 71) on esittänyt vastineet votjakista ja syrjäänistä. Noreen (Archiv. Gramm. 263-4) on pitänyt sanaa germ. lainana. Toivosen mukaan (FUF XIX 187) löytyg sanalle vastine ostjakista asti:

Vrt. hänstä-, lyömä-, perä-, pohja-, porras- ja rintakaski.

katiska, s. (s. 52)
katiskfa, -a(n), -ā, -aė(n), -oja
K., O. samoin.
Jusl. 'katska'

Kaliman mukaan venäl. laina (Vir.-28, 109).

kellari, s. kellarfi, -i(n), -ia, -ei(n), -eita
K., O. samoin.
Jusl. 'källare'.

Lohikellarin yleisesti käytetty nimitys.

Latinasta suotsin kautta suomeen kulkeutunut sana (Streng NRL 59).

kesälohi, s. (s. 23)
Taipuu kuten lohi.
K. samoin.
Lönnr. l. 'skinnlax'.

lohi-sanalle on Saxen (Vir.-oo, 105) esittämyt vastineen muinaisglässaksasta, Wiklund (FUF II 52) lapista, Ravila (FUF XX 100) mordvasta.

kettinki, s. kettiŋki, -ŋi(n), -kiä, -kei(n), -kejä.
K., O. samoin.
Lönnr. 'ketting'.

Jokinuotan siidaveneiden „ankkuritrossissa" oli ankkurin puoleisessa päässä parisen metriä sautaketjua, kettinkiä, painamassa tukkia (ks. t.) pohjaan. Tällöin jouttui toinen ankkurin piikki pohjaa kohti.

Rts. laina (Karsten Folkmst. IX 196)

keulamies, s. (ks. hs. kokka)
keolamies, -he(n), -stä, -ste(n), -hiä.
K., O. samoin.
Jusl. 'man'; 'stamm: köol; prora, puppis, carina'.

Sekä nuotanvedossa, että padonsakennuksessa veneen keulassa työskentelevän yleisnimitys.

keula-sanaa ovat Thomsen (GSJ 124) ja Setälä (FUF XIII 384) pitäneet germ. lainana.
Toivosen mukaan (FUF XXI 109) on mies vanka omaperäinen, vastineet mm. vogulissa ja unkarissa.

kevätlohi, s. (s. 22, 23)
kevällohi, -e(n), -ta, -ie(n), -ia.
K., O. samoin.
Jusl. [kewä] 'wåhr'.
-"- [lohi] 'lax'.

kevät-sanalle on Toivonen osoittanut vastineita tšeremissistä ja votjakista asti (Vir.-17, 81; FUF XIX 98).

lohi on baltt. laina (Thomsen Berör 194, Kalima Baltt. l. 133).

küvu, s. kīvu, -(n), -a, -i(n) t. -je(n), -ja.
Gan. 'skifwa'.

Küvu on leivän, lihan, kalan tms. vüpale. Lohen küvuilla herkutellaan leikkonnalla ve tuoreesta „fuoterista" (ks. t.) mahdollisimman ohuiksi ja kastamalla väkevään suolaveteen, niin että suola vain vähän maistuu.

Thomsenin (GSJ 63) ja Setälän (FUF XIII 385) mukaan germ. laina.

kirro, s. (s. 22)
kirrɒ, -o(n), -ua, -oė(n) t. -oje(n), -oja.
Gan. 'en liten lax'.

Sanan etymologiaa ei liene tutkittu.

kirsilohi, s. (s. 22)
Taipun kuten kevätlohi.
Jusl. [kirsi] 'gelu in terra', 'kiälä'.

kirsi on sukukielten vastineiden perustuksella peräisin ainakin suom.-ugr. kandelta (Toivonen Vir.-18, 78; Mark Vir.-28, 187).

kita, s. (s. 47)
kita, kija(n), kittā, kittaė(n), kitoja.
K., O. samoin.
Jusl. 'käffla, gaap'.

Sana lienee ainakin kantasuomalaiselta ajalta, vastineita: liivissä kid, virossa kida. Thomsenin mukaan sana on lainattu ims. tahotta lättiin (Berör. 260).

kitalauta, s. kitalaoita, -vva(n), -tā, -taė(n), -toja.
Sönnr. 'brädet vid öfra kanten af notkilen, notkråka; jfr. perälauta'.

K. oli yhdestä laudasta tehty leveä haarukka, joka oli kahden haaransa päistä sidotta jokinuotan ylisenpaulaan kidan (ks. ed.) keskikotdalle. Nuotan ollessa vedessä k. oli näkyvä

merkki perän paikasta. Laudan glöpäässä oli n. 1½ m pitkä naru puuttomiestä vasten. – Vrt. hss. kita, lauta.

kives, s. (ss. 46, 49.)
kives, -ekse(n), -stä, -ste(n), -ksiä.
K., O. samoin.
Lönnr. 'stensäcke i firkbragdes'.

kives lienee nuorempi kantasanaansa (kivi), joka Lehtisalon mukaan (FUF XXI 36) palautuu suom.-ugr. aikaan.

kiviporras, s. kiviporras, -tā(n), -rasta, -taijje(n)
t. -raste(n), -taeta.

= lyömäkiviportaiden (s porrashalkojen sekä niska- ja alaportaiden (s) muodostama konru. Vrt. hss. lisäkiviporras, porras, kives.

klupu, s. klupu, -u(n), -ua, -pui(n), -uja.
Gan. 'klubba'.

K. oli sauvoimen päähän naulattu pahkakuppi: Se sai porkat.

taessa veden äänekkäästi kuplehtimaan, joten kalat äänt̄ä pelāten pakenivat muotan perään nostinpaikalla.

Klupuksi sanotaan nyös „riihivartan" lyhyttä, takevaa puuosaa, joka on päästään kiinnitetty nahkarenkaalla varren päähän.

Thomsenin mukaan germ. laina (GST 148). Äimä oletti lainanantajakieleksi joko muin.-skandinavian tai suotsin (SUSA XXV 28). Setälä yhtyi Thomsenin mielipitaeseen (FUF XIII 407)

kojamo, s. (s. 22)

kojamjo, -o(n), -ua, -oje(n), -oja.
Kl. kojama, O. kojamo.
Gan. 'salmo maximus'.

Wiklund on osoittanut sanalle lapista vastineen (SUSA XXIII, 16 7, SUST X, 213).

kokea, v. (s. 36)

kokia, kojen, kojin, koki.
Kl., O. samoin

Jusl. 'försöker, profwar'.
Gan. myös merkitys: 'tuna olla kokemetak, koskewatak'.

Verbi on Wichmannin mukaan snom.-perm. kandelta (W. Chrest. 480). Ilkonen on osoittanut lapista vastineen (SUSA XXXII: 4)

kokka, s. kok/ka, -a(n), -kā, -kaé(n), -k:a.
K, O samoin
Gan. on tuntenut sanan

Tissä k. = 'kenla; emäpuun nokka'. Jälkimmäinen merkitys on Kemissä sanalla kana.

Jokinuotan puuttaessa (s.) ja muulloinkin, milloin taukojen (ks. t.) oli kanan aikaa oltava niin lujalla, ettei niitä kahden vetomiehen käsivoimin jaksanut pitää, kietaisi kenlamies (ks. t.) tauon kokan ympäri „aaholliin", jolloin toiset saivet sauhassa siistää kättä uutta vetoa varten.

Setälä (FUF VI 67, Vir. -07, 28-9) ja Paasonen (Vir. -07, 5) ovat esittäneet

vastineen mm. tšeremissistä, Toivonen (FUF XV 76) ostjakista asti.

korva, s. (ss. 31, 36)

korva, -a(n), -ā, -ie(n), -ia

Id., O. samoin.

Jusl. 'åra'.

Gan. nujôs: 'korken korvalla'.

Tissä mm. korken, merran, padon korva.

Huom. eriksen patokorva (s.) ja korvapato (s.).

Wichmann (SUSA XXX₆ 23) on osoittanut vastineen tšeremissistä asti. Sana lienee peräisin ainakin suom.-volgal. yht.-ajalta.

korvakko, s. (s. 36)

korvak/ko, -o(n), -kua, -koė(n), -koja

Gan. on tuntenut sanan.

Merrassa on korvat tai korvakko, jonka kumpikin pitkä laitapuu on nimeltään korva [„tuosa on toinen korva petäjää"].

korvallinen, s. (s. 23)
korvallijne(n), -se(n), -sta, -ste(n), -sia
Jusl. 'som har åra'. Nyt kyrymyksessä olevaa merkitystä ei käyttämissäni sanakirjoissa ole

korvanyde, s. korvanütte, -tē(n), -että, -teijje(n) t. -teitte(n), -teitä.

K. on padon väylän vieressä oleva nyde (ks. t.), jonka yläpää on korvavaajojen (ks. t.) välissä.

korvapato, s. (s. 38)
Taipuu kuten pato.

korvaus, s. (s. 42)
korvaus, -kse(n), -sta, -ste(n), -ksia.

korvavaaja, s. Taipuu kuten vaaja.

Korvavaajat ovat koksi lähekkäin lyötyä lyömävaajaa padon ja väylän nuskkauksessa.

korvaverkko, s. (s. 36)
Ks. kr. verkko

kossi, s. (s. 22)

kossi, -(n), -a, -e(n), -ea.

H. samoin.

Sönnr. 'liten lee'.

Setälän mukaan rts. laina (FUF XIII 389).

koukku, s. (ss. 22, 36)

koökku, -u(n), -kua, -kui(n), -kuja.

H., O samoin.

Sönnr. 'säckformigt nät'.

Messen alapuolella pyytää lohipadossa koukku.

Hojamon alalenassa on koukku.

Jokinuottaa vedettiin virtaa alas nostinpaikan puoleinen siula jälempänä, niin että muotan varsinainen mutka oli „ylipuolen" (ks. t.) siulaveneen takana. Tätä mutkaa sanottiin koukuksi.

Sanaperyeelle, johon mm. kuuluvat kokka ja koukku, ovat Setälä (FUF VI 71, Vir.-07, 28-9) ja Paasonen osoittaneet vastineen tšeremissistä. Toivosen mukaan perye on ainakin

suom.- ugr. ajalta (FUF XV 76)

koukkuvaaja, s. (s. 36)
Taipuu kuten vaaja.

kouza, s. koorfa, -a(n), -ā, -ie(n), -ia.
K., O. samoin.
Just. 'hårt fattande hand'. Metaforisia (myt kysymykressä olevia) merkityksiä ei sanakirjoissa ole.

K. on heinehangosta piikit „vinkkeliin" vääntämällä tehty kuokantapainen, jolla padon alusta ennen sarjoitusta (s.) puhdistetaan roskista, etteivät ne estäisi sarjojen päiden painumista pohjaan.
Curlaveneiden ankkurissa oli kaksi kouraa, maahan painuvaa leveälapaista piikkiä.

Halima (FUF XVI 231) on osoitta nut vastineen syrjäänistä, samoin Toivonen (Vir.-26, 48), jonka lapinkielestä esittämää vastinetta Mark (S V:10, 238) ei hyväksy. Samalla M. esittää verteilukohteen ostjakista.

kulle, s. (ss. 48–50)

kulle, -tē(n), -letta, -teijje(n) t. -teitte(n), teita

K., O. samoin.

Gan. 'laenät som dragas'.

Setälän mukaan suom.-ugr. kaudelta (SUSA XXIII 32 15, FUF XII 288).

kullekunta, s. kullekunta, -na(n), -tā, -taė(n) t. -tie(n), -tia.

Jusl. [kunta] 'lätta, döma'.

K:aan kuului tav. viisi miestä, jotka omistivat pyydyksen, neljä sinlamiestä ja punttomies, joka kulteenvedon loppuaikoina jäi pois.

Thomsen (GSJ 126) ja Ahlqvist (KW 222–4) pitivät kunta-sanaa germ. lainana, Paasonen (S III:13, 15–16) ja Budenz (S III:13, 15) suom.-ugr. kaudelta periytyvänä omaperäisenä, samoin Pavila (Vir.-33, 222–3).

kutea, v. (s. 24)
kutua, kuvo(n), kuttoė(n), kuto.
K. samoin.
Gan. 'kala kutoo: fisken leker'.

Wiklund on pitänyt verbiä germ. lainana (L. Chrest. 80). Setälän mukaan se on suom.-ugr. kandelta (SUSA XIV₃ 53).

kutoa, v. kutaa, kuvo(n), kuttoė(n), kuto.
K., O. samoin.
Jusl. 'väfwer'.

Setälä (Verw. 83) on esittänyt vastineen samojedista saaksa, Toivonen mukaan sana on suom.-perm. kandelta (Kultt. l.).

käpy, s. käpü, kävü(n), käpüä, käppüä(n), käpüjü.
K., O. samoin.
Jusl. 'hummelpöpla, tall- och grun-koll'
Gan. 'nätnål'.

Wichmann (FUF XI 209) on esittänyt vastineen unkarista. Toivonen on aiemmin (FUF XV 76) pitänyt sanaa suom.-perm. ajalta periytyvänä, myöhemmin

(Tultt. l.) suom = lappalaisella

lapa, s. lapa, lava(n), lappā, lapoje(n) (t. lappae(n)), lapoja.
Jusl. 'bogs, bogben'.
Lönnr. 'blad (på åra l. spade)'.
Lapa = airon lapa.

Setälä (FUF XIII 399) on aiemmin pitänyt sanaa epäröiden germ. lainana, mutta myöhemmin (SUSH XXX 5 77) osoittanut vastineet etäsukukielistä ja samojedista asti. Wiklund (SUST X, 204) ja Lehtisalo (FUF XXI 23) ovat yhtyneet Setälän myhempään mielipiteeseen.

laskaa, v. laskfia, -e(n), -ki(n), -i.
K., O. samoin.
Jusl. 'går ned'.

Kalat nousevat jokeen, laskevat mereen

Setälä (SUSA XVI 2 5), Wichmann (W. Chrest. 79), Äimä (SUST XLV 116) ja Toivonen (FUF XIX 193) ovat osoittaneet vastinelta syrjäänistä ja votjakista asti.

lasta, s. lastta, -a(n), -ā, -ae(n) t. -oje(n), -oja.
Lönnr. 'mussleg, skofvel, skifva av träd, spatel'

L. on n. 20 cm:n pituinen litteä puukapula, jolla kaavitaan veripois lohen sisältä suolien poiston jälkeen.

Kalima (SUST XLIV 46, 64, 150) on verrannut sanaa lähisukukielistä löytämiinsä vastineisiin ja pitää venäjän vastaavaa sanaa lainana ims. tahotta. Äimä on epäröiden esittänyt vastineet mordvaa ja vogulia myöten (SUST XLV 15, 40, 41. 60, 69, 77). Kalima on pitänyt mehdollisena myös lainaasta liettaasta, vaikkakaan sanojen merkitys ei tätä oikein puolla (Vir. -28, 103)

lauta, s. (ss. 46, 49)
laata, -uva(n), -tā, -tae(n) t. -toje(n), -toja
K., O. samoin.
Jusl. 'bräde'. Gan:n ja Lönnr:n sanakirjoissa ei ole kyrynykressä olevaa merkitystä

Thomsenin (Berör. 209) ja Kalimen (Baltt. l. 130) mukaan baltt. laina

lautanmela, s.

laótammella, -a(n), -lā, -laé(n) t. -oje(n), -oja.

L. oli pitkä kuusenrunko, jonka tyvipää oli ohennettu lavaksi. Nütä käytettiin jokinuotan kuivaustelineinä.

Ks. hss. lautta, mela, ulku.

lautta, s. (s. 44)

laótta, -a(n), tā, -taé(n) t. -toje(n), -toja.

K., O. samoin

Jurl. 'flätta'.

Thomsenin (GSI 129), Ahlqvistin (KO 153, KW 170) ja Setälän (FUF XIII 400) mukaan germ. laina. Lapin vastaavaa sanaa Itkonen pitää myös lainana skand. taholta (SUST XXXIX 89, SUST LVIII 39).

levy, s levü, levü(n), levüä, levüi(n) t. levüje(n), levüjä.

Ks. häntä- (s. 35),
pieli- (s. 34) ja sarjalevy (s. 32)

Levy-sanalle on lapissa vastine (Ilkonen SUSA XXXII$_3$ 19).

lippo, s.: (s. 57)
lippo, -o(n), -pua, -poe(n) [illegible]
K., O. samoin.
Jusl. 'håf, fiskhåf'.

Saxen piti sanaa skand. lainana (FUF IV 95), Setälä (FUF XIII 404) germaenisena.

lisäkivi, s. (s. 30)
lisäkivi, -e(n), -iä, -vei(n) [illegible]
Jusl. [lisä] 'tillökning'.

Sanalle lisä on Wiklund (SUSA X 158) esittänyt vastineen lapista, Setälä lisäksi mordvasta (SUSA XIV$_3$ 44). Ks. ks. kives.

lisäkiviporras, s. (s. 30 selostus)
Taipuu kuten porras.

L:n muodostavat porrashalot (s. 30)

niska- ja ahaporras (s. 30), joiden muodostamaan kuorum padon varsinaiset painokivet, lisäkivet, ladotaan.

Ks. hss. kiviporras, porras, kives, lisäkiv.

lisäkivivene, s. (s. 30)

Toipuu kuten vene.

L. kulkee neljäntenä ja viimeisenä padon runkoa rakentavista. (Vrt. lyömä-, lyömäkivitihitysvene ss. 28, 29, 30).

lohi, s. (ss. 22–24)

lohi, lohe(n), lohta, lohie(n), lohia.

Kl., O. samoin.

Jurk. 'lax'.

Baltt. laina (Thomsen Rerör. 194, Kalima Baltt. l. 133).

lohko, s. lohko, lohko(n), lohkua, lohkoje(n) t. lohkoi(n), lohkoja.

Vanhentunut nimitys, joto nykyisin vastaa "kalastuskunta".

[Virallinen nimi: Pohjois-Tin jako- ja kalastuskunta.]

Jusl. 'stycke af en skuren rofwa, lersträlle'.

1) Lindström (S-52, 56) on esittänyt vastineen votjakista, 3) Ilkonen (SUSH XXXII$_3$ 72) lapista ja 2) Setälä (ÄH 277) epäröiden syrjäänistä ja tšeremissistä varmojen lähisukukielten vastineiden lisäksi. Sana lienee snom.-perm. kandelta

loma, s loma, loma(n), lommā, lomie(n), lomia. Jusl. 'springia'.

L. on padon paksnimpiin rakennuspuihin vitsaa varten veistetty kolo.

Sana lienee palantettavissa snom.-volgal. ght.-aikaan. Ravila on osoittanut mordvasta vastineen (FUF XX 105). Sehtisalo (FUF XXI 21) lisäksi tšeremissistä.

lyödä, v. (s. 28)
lüvvä, lüö(n), löi(n), löi.
H., O. samoin.
Jusl. 'slår, hugger'.

Lyödä pato = rakentaa pato.

Setälän mukaan sana on svom.-ugr. kaudelta (FÜF xa 41).

lyömäkaski, s. (s. 29)
Hs. hs. kaski.

lyömäkivi, s. (s.
Hs. hss. kives, lisäkivi.

lyömäkivivene, s. (s. 29)
Hs. hss. kives, vene, lisäkivivene.

lyömäkiviporras, s. (s. 30)
Hs. hs. porras, kiviporras, lisäkiviporras

lyömävaaja, s. (s. 28)
Hs. hs. vaaja.

lyömävitsa, s.
Hs. hs. vitsa.

Lyömä- ja purraavitsoiksi (kr. t.) valitaan vankimmat saatavissa olevista. Lilla sidotaan toisiinsa jalkaparit ja lyömäkerket (s

maksa, s. maksja, -a(n), -ā, -aė(n) t. -oje(n), -oja.
Kl., O. samoin.
Jusl. 'lefwer'.

Setälän (Verw. 59) ja Lehtisalon (FUF XXI 11–12) mukaan ainakin svom.-agr. kandetta. [Setälä esitti vastineen samojedista.]

mela, s. mela, mela(n), mellā, mellaė(n) t. meloje(n), meloja.
Kl., O. samoin.
Jusl. 'styråre'.

Melaksi sanotaan tavallisesti veneen leveälapaista ohjausaisoa. (Vrt. lautanmela.)

Sana lienee palautettavissa suom.-permalaiseen yhteisaikaan. Wichmann (FUF III 100) on osoittanut vastineen mm. syrjäänistä.

merranreikâ, s. (s. 32)
merrarreikä, -jjä(n), -kǟ, -käe(n) t. -kie(n), -kiä.

Castren (S-44, 30), Qvigstad (NLL 71) ja Wiklund (SUST X, 244) ovat reikä-sanalle osoittaneet vastineen lapista, Donner (VW III 85) unkarista ast.

merranreikâkaski, s. Taipuu kuten kaski.

M. = perâkaski (s. 33)

merranreikâvaaja, s. (=etu-taka-perä-pöukbä-)
Taipuu kuten vaaja.

merranreikâvitsa, s.
Taipuu kuten vitsa.

M: t ovat lyhyempiä ja ohuempia kuin lyömä- ja parrasvitsat. Niillä sidotaan perä- ja rintakaskat paikoilleen.

merta, s. (ss. 35-36)
merta, -ra(n), -tā, -tae(n) t. -toje(n), -toja.
Td., O. samoin.

Jusl. 'mierda; kontt'.

Thomsen (GST 134; SA II 199, IV 469) piti sanaa itämerensuomalaisena ja oletti lätin vastaavan sanan olevan lainan liivistä ja venäjän vastineen lainan mordvasta. Setälän mukaan (FUF XII 269) on merta germ.-laina, samoin syrjäänin ja venäjän vastineet. Kalima (FUF XVIII 6) pitää sanaa omaperäisenä ja venäjän vastineen lainana ims. taholta. Syrjäänin morda „ist nicht urverwand mit fi. merta".

mäti, s. mäti, mäji(n), mätia, mätie(n), mätejä. Td., O. samoin. Td. lohen mätirommi.

Jusl. 'råmm'.

Sana on Setälän mukaan suom.-perm. kandelta (FUF II 227). Hänen esittämänsä votjakin vastineen on kuitenkin Toivonen (FUF XIX 2α) yhdistänyt suomen mähnä, mähnä sanoihin.

nielu, s. (s. 36)
nielu, -n, -a, -je(n), -ja.
Kl., O. samoin.
Jusl. 'swalg'.

Verbi niellä on Setälän (Verw. 60) ja Paasosen (Beitr. 39) mukaan uralilaiselta kandelta. Johdannainen luultavasti moorempi

niska, s. nisk/a, -a(n), -ā, -ae(n), t. -oje(n), -oja.
Kl., O. samoin.
Gan. 'niska kalasa -- Maiti'.

Niska = maiti (lohen).

Sana on Äimän mukaan suom.-ugr. kandelta (SUST XLV 50).

niskaporras, s. (s. 30)
Täipuu kuten porras.

niska-sanaa kaytetty lässä mefaforisesti: Ruumiinosan nimenä sana on Castrenin (S-45, 180), Lindströmin (S-52, 64) ja Ahlqvistin (S II: 1, 14) mukaan suom.-ugr. kandelta. Setälä (SUSA XVI 2 6)

ja Paasonen (FUF IX 120) ovat osoittaneet vastineen lapista, Donner (VW III 35–6) votjakista asti.

niva, s. niva, -a(n), -vā, -vaė(n) t. -oje(n), -oja.
Kl., O. samoin.
Gan. 'sünä on niwapaikka – josa wista käy –'.

niva on Itkosen mukaan suomessa laina lapista (Vir.-20, 11)

nuotta, s. (ks. jokinuotta)
nuotta, -a(n), -tā, -tie(n), -tiä.
Kl., O. samoin
Jusl. 'not'.

Thomsenin (GSJ 137), Tunkelon (SUSA XXIII 31, 9, Vir.-15, 99) ja Setälän (FUF XIII 418) mukaan germ. laina.

nyde, s. (s. 28.)
nütte, -tē(n), -että, -teijje(n) (t. -teitte(n)) -teitä.
Jusl. 'stöd under häsian'. Hakusanana on nyttet.

Setälä (FUF II 223) on osoittanut vastineen mordvasta ja epäröiden syrjäänistä, Toivonen (FUF XIX 76) mordvasta, syrjäänistä ja ostjakista, Viimeksi mainittua hän pitää tulokseena lainauksesta syrjäänistä.

paarit, s. pārit, pārie(n), pāreja.
Jusl. 'båår'.

P. on lohikellareilla käytössä oleva kantopuilla varustettu laatikko. Niljakkaita kaloja on sellaisella hyvä liikutella.

Sana on sts. laina (Streng NRL 136).

parvi, s. parvi, -e(n), -ia, -ie(n), -ia.
Td., O. samvin.
Jusl. 'skåck, hop'.

Melkein kaikki muut kalat kuin mateet nousevat parvina jokeen.

Sana on Ojansuun (Vir.-98, 62-3)

ja Toivosen (Vir.-49, 38-42) mukaan ural. kaudella: vastineet etäsukukielissä ja samojedissa.

pato, s. (ss. 27-36, 37-42)
pato, pavo(n), patua, pattoe(n) tai tav. patoje(n), patoja.
Kk., O. samoin.
Gan. on tuntennut sanan.

Genetz (S III: 16, 4) ja Setälä (Verw. 73) ovat epäröiden esittäneet vestavekohteen uukarista. Heidän sanavertailuaan ei Tiimä (Vir.-18, 35) pitänyt oikeaan osuneena, mutta Toivosen (Hultt. l.) on sen jälleen hyväksynyt.

patokeksi, s. patokeksi, -i(n), -iä, -ie(n), -ejä.
Lönnr. [keksi] 'instrument att dragga ngt. ur vattnet'.

P:ssä on suurikonkkuisen palakeksin terää muistuttava rautaosa n. 3 m:n mittaisen varren päässä. P:ä käytetään liikuttaessa veneellä padon alapuolella: avara konkku sopii hyvin raa-

jan ympärille.

keksi on Ahlqvistin (KO 212) ja Setälän (FUF XIII 382) mukaan skand. laina, joskin vümeksi mainittu on epäröiden tälle kannalle asettunut. Kalima (OLR 124) pitää sanaa muorena omaperäisenä ja venäjän vastinetta mahd. lainana ims. taholta. Vepsän vastine on hänen mukaansa jälleen laina venäjästä.

patokorva, s. (s. 27)
Taipuu kuten korva.

paula, s. paéfa, -a(n), -ā, -aé(n) t. -oje(n), -oja
Kl. samom.
Jusl. 'snara'.

Setälä (SSI 138) on esittänyt vastineet lähisukukielistä, epävarmat ostjakista ja vogulista saakka.
Vst. alanen, yliven.

pelti, s. (s. 36)

pelti, -i(n), -iä, -ie(n), -ejä.
Jusl. 'spiäll'. Ei kyrymykressä olevassa merkityksessä.

Thomsenin (GSJ 52-3) ja Setälän (FUF XIII 424) mukaan läntinen laina.

perä, s (s. 35. 46. 42)

perä, -ä(n), -rä, -äe(n) t. -ie(n), -iä.
Kl., O. samoin.
Jusl. 'säckbeln; notkijt'.

Wichmannin mukaan (FUF XI 226-7) suom.-ugr. kandelta, Setälän (Verw. 30) ja Paasosen (Beitr. 293) mukaan uralilaiselta.

peräkaski, s. (s. 33)
Taipun kuten kaski.

peräköysi, s. (s. 35)
Ks. hs. hamppuköysi.

peräulku, s. peräulu/ku, -(n), -kua, -kui(n) t. -kuje(n), -kua
Ks. hss. perâ, ulku

P. oli pitkä lautanmela, joka kerkikohdattaen lepäsi jokinuotan kuivanstelineen rannanpuoleisen lautanmelan päällä. Kun nuotta oli kiskottu telineelleen, nostettiin sen perä tämän vivun, peräulun, joenpuoleisen pään päälle, minkä jälkeen maanpuoleinen paivettiin alas ja painoksi ladottiin kasa kiviä.

perâtupuri, s. perätupur/i, -i(n), -ia, -ie(n), -eita.

P. oli n. 40 cm pitkä, pyöreä ja „koriasti kruusattu" puukapula tapurinarun (kr. t.) päässä. P:sta vetämällä puuttomies piti perän suorassa, kun jokinuottaa nostettiin.

Tupuri-sanalle on Itkonen osoittanut vastineen lapista (SUSA XXXII$_3$ 82).

perâvaaja, s. (s. 33)
Hs. hss. perâ; vaaja.

petkele, s. petkele, -ē(n), -ettü, -eitte(n), t. tav. -eijje(n), -eitö
Jusl. 'fecuris, qua olera minuntur'.

Vanhaan aikaan lohen svolunkseen käytettyä karkaarakaista „välimeren suolaa" hienonnettiin kapeateräisellä petkeleellä survoen suuressa puupölkkyyn (päähän) kaivetussa kupissa, „runhessa".

Setälä (SUSA XIV$_3$ 43, XVII$_4$ 16, 30) on osoittanut vastineen mordvasta. Toivosen mukaan sana on vanha indo-iran. laina (SUST LVIII 237).

pielilevy, s. (s. 34)
Ks. hs. levy.
Jusl. [pieli] 'dörträ, dörgätä'.

pieli on Wichmannin mukaan (FUF XI 227) suom.-ugr. kandelta, Setälän (FUF XII 117, SUSA XXX 5 93) ja Toivosen (FUF XXVIII a 204-6) mukaan uralilaiselta.

piena, s. pienja, -a(n), -ā, -oje(n), -oja.
Jusl. 'slå'.

Lohimessen korvakossa on viisi poikkipuuta, pienaa.

Wichmann (FUF XII 133) on osoittanut vastineet tšeremissistä, mordvasta, syrjäänistä ja votjakista.

pohja, s. pohoja, -a(n), -ā, -aė(n) t. -ie(n), -ia.
Jusl. 'botn'.

Setälä (ÄH 293) on vertaillut sanaa läheisukukielistä löydettäviin vastineisiin. Lätin vas-

tinetta piti Thomsen (SA IV 162, 439) lainana ims. tatrolta. Toivonen on esittänyt lapinkielisen vastineen (FUF XIX 227).

pohjahanko, s. = hanko. Ks. t.

pohjakaski, s (s. 32)
Ks. hss. pohja, kaski.

porkka, s. porkka, -a(n), -kā, -kae(n) [t. -kie(n)], -kia.
Jusl. 'forcka, bärling'.
K.O. samoin kuin Tissä.

Tämän porkkamiesten aseen vastena oli sanovoin, jonka päähän oli nauhattu pahkasta tehty klupu (ks. t.)

Thomsenin mukaan (SA IV 476) sana on kantasuomalainen jo lainana lätissä. Setälä (FUF XIII 427–8) on pitänyt sanae epäröiden germ. lainana. Paasonen (SUST XLI 78) on esittänyt virosta

vastineen huomauttamatta-
sen lainaluonteesta. Korstenin
mukaan germ. laina (Tölkmst.
X 399).

porkkamies, s.
Ks. hss. porkka, kerelamies

Tiläistä jokinuottaa norlettaes-
sa porkkamiehiä oli kaksi:
(Vrt. hss. porkka, klupa)

porras, s. porras, -tān, -rasta, -taė(n) t.
-raste(n), -taėta.
K., O samoin.
Jurl. 'spång'.

Padon porras = lisäkiviporras.
Vrt. ala- (s), lisäkivi- (s),
lyömäkivi- (s.), niska- (s.)
ja rintaporras (s).

Germ. laina (Thomsen GS I, 41,
Setälä FUF XIII 428).

porrashalko, s. = halko; ks. t.

porraskaski, s. (s. 30)
Hs. hss. porras, kaski.

porraspuu, s.
Hs. hss. porras, puu.

Porraspuihin kuuluvat porrashalot, niska-, lyömäkivi- ja alaportaiden „rakennusväskki".

porrastaa, v. porrastfā, -a(n), -i(n), -i.
Vrt. s.

P. = vitsoa padon runkoon lisäkiviporras (ala- ja niskaporras sekä porrashalot, s).

porrasvitsa, s.
Hs. hss. porras, vitsa.

P. on pitkä ja „viaton" vitsa, jolla lyömäkivi-, niska- ja alaporras vitsotaan paikoilleen. — Vrt. ed.

puolapuu, s. (s. 34)
Jusl. (samoinkuin Gan. ja Sönns.) merkitys 'spole'.

puola on str. leina (Setälä FUF XIII 430, Pannelin Vir. - 26, 76)
Ks. ks. puu.

puoli, s., puol/i, -e(n), -ta, -io(n), -ia.
K., O. samoin.
Jusl. 'sida'.

Ks. ala-, ylipuoli.

Sana on peräisin suom.-ugs. kaudelta (Setälä FUF XII a 6, Wichmann FUF XV 45).

purasin, s. purasi/(n), -me(n), -nta, -mie(n), -mia.
Jusl. [puras] 'huggbår'.
Gan. [purasin] 'taltta'.

P. oli vähän naskalia suurempi litteäpäinen työkalu, jolla jokinnoban kiverten tuohipussit seiitettiin, jotta ne voitiin halkais.

tulla petäjäänjuurisiteellä ripustaa alaseen.

Ahlqvist (KO 68) piti sanaa str. lainana. Setälä mainitsee (FUF XIII 430) sanan tuyvin levinneeksi suom.-ugr. kielissä, mutta olevan mahdollisesti yhteydessä germaaniseen vaikutukseen. Nyöhemmin (SUSA XXX 5 85) hän eritti epäröiden vastineita ostjakista, vogulista ja nukarista saakka. Kai Donner on erittänyt vastineen samojedista (SUST II 157).

puu, s. pū, pū(n), pūta, puitte(n) t. puijje(n), puita.
K., O. samoin.
Jusl. 'träd, wed'.

Vrt. porras-, puolepuu.

puu on eral. kandelta Paasosen mukaan (Beitr. 94).

puuttaa, v. pūttā, -a(n), -i(n), +i.
K. samoin.
Gan. 'noten fastnas'.

Vrt. puuttomies.

Sana lienee suom.-volgal. yht.-ajalta (Setälä SUSA XIV$_3$ 36, Wichmann W. Chrest. 117).

puuttomies, s. (s. 47, 48)
Ks. hos. mies, poekka.

pyrstö, s. (s. 23, 24)
K., O. samoin.
Jurl. 'stiärt'.

Tunkelo piti sanan germ. lainena (SUSA XXX$_{33}$ 33-6). Kalima on osoittanut vastineet votjakista ja syrjäänistä (FUF XX 135).

pyyry, s. pŭ̄rü, -(n), -ä, -je(n), -jä

= airon kädensija. (Vrt. lapa)

Ahlqvistin (KO 158) ja Sitälän (FUF XIII 464) mukaan sts. laina.

pönkkävaaja, s. (s. 33)
Ks. ks. vaaja.
Jusl. [pönckä] 'stöd'.

pönkkä – sana lienee peräisin suom.-perm. kaudetta (Uotila S. Chrest. 136).

rinta, s. rinta, -na(n), -tā, -taé(n) t. -toja(n), -toja.
K., O. samoin.
Jusl. 'bröst, bringa'.

Pallon rinta = ylävissan puoleinen kalteva edas.

Sanalla vastineet ainakin lähisukukielissä ja lapissa (Thomsen SA II 83, IV 479).

rintakarki, s. (s. 33)
Ks. ks. karki.

rintaporras, s. (s. 31)
Ks. hs. porras.

rookka, s. rook/ka, -a(n), -kā, -kaė(n) t.
-kie(n), -kia.

R. on kuin hyvin vankka koura (ks. t.). Sillä siirrellään mertojen alustoilla sekä sarjoitukren ja vaajoitukren tieltä kivet pois.

Lainanantajana lienee ollut ruotsi (krok)?

ruodollinen, a. (s. 24)
ruovolli/ne(n), -se(n), -sta, -ste(n), -sia.
Ks. hss. ruodoton, ruoto, viiltää.

ruodoton, a. (s. 24)
ruovotp(n), -toma(n), -o(n)ta, -tommaė(n), -tomia.

Ruodoton suolaloki on kyrytyintä.

ruoto, s. (s. 24)

ruoto, -vo(n), -tua, -toe(n) t. -toje(n), -toja.

K., O. samoin.

Jusl. 'fiskben'.

Setälän (Verz. 102) mukaan sana on germ. laina. Paasonen (Beitr. 49, 71) on osoittanut vastineen tšeremissistä. Kaarsten (Folkmst. X 483) on Setälän kannalla.

sappi, s. (s. 23)

sap/pi, -i(n), -pia, -pie(n), -peja.

K., O. samoin.

Jusl. 'galle'.

Sana lienee ainahin suom.-ugr. kaadetta (Setälä FUF II 255, Wiehmann FUF VII 45).

sarikka, s. (s. 35)

sarik/ka, -a(n), -kā, -kaė(n) t. -koje(n), -koja.

S. on vähän sarjaa vahvempi seivä, jonka tyvipäähän on vuoltu matala kolo. Lähen sovitetaan häntäverkon (s) alalaidan paksu tukilanka ennenkuin kolopää painetaan pohjaan ja sarikka naulataan häntäkaskeen (s). S. on siis häntäverkon alalaitaa pohjassa pitävä tukipuu ja samalla yksi niistä harvoista padon puista, joihin nykyisin lyödään naula.

Ks. sarja-sanan etymologiaa.

sarja, s. (s. 32)

sarija, -o(n), -ā, -aë(n) t. -oje(n), -oja.

K. samoin.

Gan. on tuntenut sanan.

Wichmann (W. Chrest. 106) on osoittanut vastineet votjakista ja syrjäänistä. Kalima (OLR 213-14) mainitsee venäjän vastineen olevan tulos lainankresta ims. tahrolla. Uotilan mukaan (S. Chrest. 151) vastineet ovat myös ostjakissa ja vogulissa. Toivonen (Vir. 49, 42-45) hyväksyy

Wichmannin esittämät etäsukukielten vastineet ja esittää lisäksi epäröiden vestanskohtia ostjakin murteista.

Samassa artikkelissa hän huomauttaa myös sarikka –, sarjikka-sanasta, joka „alkujaan on merkinnyt 'sellaisia puita, joista tehdään t. muodostuu sarja'tjs".

sarjavitsa, s. (s. 32)
Ks. hs. vitsa

siula, s. (s. 47)
siul/a, -a(n), -ā, -ae(n) t. -oje(n), -oja
Gan. 'verkon ja nuotan pää'.

Tunkelon (SUSA XXIII, 1-3), Setälän (SUSA XXIII, 12-13) ja Karstenin (Folkmst. X 509) mukaan germ. laina.

siulavene, s. (ss. 47, 48, 49)
Ks. hss. siula, vene.

suola, s. suol/a, -a(n), -ā, -oje(n), -oja

K., O. samoin.
Jurl. 'salt'.

Sana on suom.-ugr. kandelta (Setälä FUF II 249).

suoli, s. suolfi, -e(n), -ta, -ie(n), -ia.
K., O. samoin.
Jurl. 'tarm'.

Vrt. kr. harkki.

Suom.-ugr. kanden sana (Ornetz S III 16, 10, Setälä FUF II 259, Paasonen SUST XLI 32, Sehtisalo FUF XXI 21).

syyslohi, s. (s. 23)
Taipuu kuten lohi.
K., O. samoin.
Jurl. [syys] 'höst'.

syys ~ syksy on Setälän (FUF II 266), Wichmannin (FUF XVI a 30) ja Sehtiselon (FUF XXI 47) mukaan suom.-ugr. kandelta. – Kr. kr. lohi.

syli, s. (ss. 46, 49)

sülli, -e(n), -tä, -täi(n) t. -tie(n), -tiä.
Jurl. 'famn'.

Setälä (FUF XII a 29. 34), Wichmann (FUF XV 37) ja Sehtisalo (FUF XXI 45-46) ovat osoittaneet vastineita samojedista asti.

takavaaja, s. (s. 34)

Ks. hs. vaaja.

taka-sanalle on vastineita etäsukukielissä ja samojedissa saakka (Setälä SUSA XXX 5 22, 30; FUF XII a 48; Sehtisalo FUF XXI 7).

talvikko, s.a. (s. 22)

talavikko, -o(n), -kua, -koë(n) t. -koje(n), -koja
K., O. samoin
Lönnr. 'vinterlax'.

Jahd. sanasta talvi, joka Wichmannin mukaan (FUF XI 228) on suom.-ugr. kandetta.

tauko, s (s. 47)

taóko, tauvvo(n), taókua, taókoé(n) t. taókoje(n), taokoja

Kl. samoin.

Gan. 'pitkät köydet nuotan molemmilla siuloilla'.

Sana on Thomsenin (SA II 221) ja Setälän (FUF XIII 457) mukaan rts. laina.

tauvi, s. touvvi, -i(n), -ia, -ie(n), -eja.

Jusl. 'tåg'.

T. on yleensä vanteka köysi, joka pitkäksi jännitettynä pitää jotakin paikallaan; kuulun etapäässä uitto-, meri- ja kalastussanastoon. Käytetään myös sinkkivaijereista.

Skand. laina (Ahlqvist KO 158, Thomsen SA II 223, Setälä FUF XIII 461).

trossi, s. (s. 31)

trossi, -i(n), -ia, -ie(n), -eja

Lönnr. 'rep'.

Rts. laina (< tross).

tukki, s. tukki, -i(n), -kia, -kei(n), t. -kie(n), -keja.

K., O. samoin.

Gan. 'stock'.

T. oli siulaveneiden ankkurissa, poikkipuuna varren ylärpäässä. Se pakotti aina toisen „kouren" (ks. t.) kääntymään pohjaa kohti.

Rts. laina (Ahlqvist KO 66, Thomsen GSI 149, Setälä FUF XIII 461).

tupuri, s. = parätupuri. Ks. t.

tupurinaru, s.

tupurinaru, -u(n), -ua, -rui(n) t. -uje(n), -uja

T. oli n. 1½ m pitkä ohuehko hamppuköysi, jonka toinen pää oli kiinni jokinuotan perän pohjassa, toista piti pinnalla perätapuri (ks. t.).

naru on germ. laina (Karsten Folkmst. X 343).

ulku, s ulu/ku, -(n), -kua, -kui(n) t. -kuje(n), -kuja.
K. samoin.
Gan. 'notstång'.

Uluiksi sanottiin lautaumeloja, jotka oli nostetta rannalle pukkien päälle jokinuotan kuivaustelineiksi. – Vrt. ks. peräulku.

Setälä on esittänyt vastineita etäsukukielistä ja samojedista saakka (FUF XII a 106, SUSA XXX 5 78), mutta Toivonen (Vir.-21, 21) ei ole huyväksynyt hänen mainitsemiensa samojedin vastinetta. Lümola (Vir.-34,

182) on pitänyt myös Setälän esittämiä votjakin ja syrjäänin vastineita epävarmoina. – Sana ruom.-ugr. kaadelta

vaaja, s. vāj/a, -a(n), -ā, -a e(n) t. -oje(n), -oja.
Kt., O. samoin.
Jurl. 'påle, wigg'.

Vaajoiksi sanotaan yleensä padon pystypuita, kun ei tarkoiteta mitään erityistä vaajaa tai mydettä. Vrt. etu-, taka-, lyömä-, korva-, häntä-, merranseikä-, perä-, koukku- ja pönkkävaaja.

Thomsen (Berör. 235) on pitänyt sanaa baltt. lainana, Setälä (FUF XIII 465) joko baltt. tai germaanisena, Halima (Baltt. l. 174) ja Nirvi (Vir-39, 146) jälleen balttilaisena.

vanne, s. (s. 35)
van/ne, -tē(n), -netta, -teijje(n) tai -teitte(n), -teita.
Kt., O. samoin

Jusl. 'band på träkärl'.

Setälä on pitänyt sanaa germ. lainana (FUF XIII 467). Toivonen (FUF XIX 116–17) on osoittanut vastineet syrjäänistä ja votjakista.

varpu, s. varpu, -vu(n), -pua, -pui(n), t. -puju(n), -puja.
K., O. samoin.
Jusl. 'sijs'.

Padon sarjoitukseen syntyneisiin pieniin aukkoihin pannaan tukkeiksi varpuja tai hekoja, jotka on sidottu kimpuiksi.

Thomsen (Berör 243) on epäröiden esittänyt sanalle baltt. etymologian. Kalinaan mukaan sana on ainekin kantasnom. kaudelta (Baltt. l. 179) omaperäinen.

vaulu, s. (s. 34)
vaolu -(n), -a, -i(n), t. -ja(n), -ja.
K., O. samoin t. vaula.
Jusl. 'rep wid noten, telua'.

Gan. 'vitsen vaulu, hankavitsa'.

Itkonen (SUSA XXXII$_3$ 64, 128) on vertaillut sanaa lapin vastineeseen. Toivosen mukaan (Kultt. l.) sana on suom.-lapp. yhteisajalta.

vene, s. ven/e, -nē(n), -että, -neitte(n), t. -neijje(n), -neitä.
Kl., O. samoin.
Jusl. 'båt'.

Setälä (ÄH 3, 4) on osoittanut sanalle kaikista lätsisukukielistä vastineet. Myöhemmin (SUSA XIK$_3$ 43) mordvasta kuten Genetz (SUSA XIII$_2$ 10).

venevägla, s. (s. 29)
Ks. hs. vägla.

verkko, s. venk/ko, -o(n), -kua, -koė(n) t. -koje(n), -koju.
Kl., O. samoin.
Jusl. 'nät'.

Tissä verkko = havas.

Sana on germ. laina (Karsten SUSA XXIII 20 3-5, Tunkelo SUSA XXIII 31 7-10, Setälä FUF XIII 470)

vitsa, s. (s. 28)

vitt/a, -a(n), -ā, aė(n) t. -oje(n), -oja.
K., O. samoin.
Jurl. 'rijs'.

Vrt. byömä-, merrauseikä-, porras- ja sarjavitsa.

Riemmin (Berühr. 57, 68, 101) on Mikkola pitänyt sanaa laivana venäjästä, mutta on myöhemmin (SUST LXXV 98) arvellut lainankren päinvastaiseksi.

värkki, s. (s. 27: patovärkki)

värk/ki, -i(n), -kiä, -kei(n) t. -kie(n), -kejä.
K., O. samoin.
Gan. 'kalut, neuwwot' -- 'saken'.

Rts. laina (Karsten Folkmst. X 613).

väylä, s. (s. 35)

väö̈l/ä, -ä(n), -ǟ, -äe(n) t. -ie(n), -iä.

K., O. samoin.

Just. 'kungsådra; segled'.

Setälä on pitänyt sanaa epäröiden germ. lainana (FUF XIII 473)

eylinen, s. (ss. 46, 49)

üli/ne(n), -se(n), -stä, -ste(n), -siä.

= ylisenpaula.

yli-sana on Toivosen mukaan suom.-ugr. kandelta (FUF XX 49).

ylipuoli, s.

Hs. hss. alapuoli, konkku.

Ylipuoli oli jokinnoten nostinpaikanpuoleinen osa.

Lyhennykset.

Affr. = Zur geschichte der finnisch-ugrischen inlautenden Affrikaten, Y. H. Toivonen.

Aschw. Gramm. = Altschwedische Grammatik, Noreen.

Baltt. l. = Hämeensnomalaisten kielten balttilaiset lainasanat, Kalima.

Beitr. = Beiträge zur finnisch-ugrisch-samojedischen Lautgeschichte, Paasonen.

Berühr. = Berührungen zwischen den westfinnischen und slavischen Sprachen, Mikkola.

Berör. = Beröringer mellem de finske og de baltiske (litauisk-lettiske) Sprog, Thomsen.

Folkmst. = Folkmåtstudier

FUF = Finnisch-ugrische Forschungen.

GSJ = Den gotiske Sprogklasses Indflydelse på den finske, Thomsen.

hs. = hakusana.

H. = Hemissä t. Hemijoella.

KK = Tutkimus Venajän Karjalan kielestä, Genetz.

KO = De vestfinska språkens kulturord, Ahlqvist.

Kultt. l. = Suomalais-ugrilaisten kielten kulttuurisanojen luennot 1945-6, Toivonen

KW = Die Kulturwörter der westfinnischen Sprachen, Ahlqvist.

LS = Lyydiläismurteiden sanakirja, Kujola

L. Chrest. = Kleine lappische Chrestomathie mit Glossar, Wiklund.

M. Chrest. = Mordwinische Chrestomathie mit Glossar und grammatikalischem Abriss, Paasonen.

NLL = Nordische Lehnwörter im Lappischen, Qvigstad.

NRL = Nuoremmat ruotsalaiset lainasanat vanhemmassa suomen kirjakielessa, Streng.

O. = Oulussa t. Oulujoella.

OLR = Die ostseefinnischen Lehnwörter im Russischen, Kalima.

SA = Samlede Afhandlinger, Thomsen.

S. Chrest. = Syrjänische Chrestomathie mit grammatikalischem Abriss und etymologischem Wörterverzeichnis, Uotila.

SKRK = Suomen kielen rakenne ja kehitys I, Hakulinen.

S-Laute = Die finnisch-ugrischen S-Laute, Paasonen.

S = Suomi. Hirjoituksia isänmaallisista aineista.

SS = Suomen suku I.

SUSA = Suomalais-ugrilaisen Seuran aikakauskirja.

SUST = Suomalais-ugrilaisen Seuran toimituksia.

TLT = Tschuwassische Lehnwörter im Tscheremissischen, Räsänen.

W. Chrest. = Wotjakische Chrestomathie mit Glossar, Wichmann.

Verw. = Zur Frage nach der Verwandtschaft der finnisch-ugrischen und samojedischen Sprachen, Setälä.

Verz = Bibliographisches Verzeichnis der in der Literatur behandelten älteren germanischen Bestandteile in den ostseefinnischen Sprachen, Setälä.

Vir. = Virittäjä. Uotikielen Seuran aikakauslehti.

VW = Vergleichendes Wörterbuch der Finnisch-Ugrischen Sprachen, Donner.

ÄH = Yhtäsanomalainen äänneshistoria, Setälä.

Sähdeteorten luettelo.

Ahlqvist A. De vestfinske språkens kultur-ord. Helsinki 1871.

— " — Die Kulturwörter der westfinnischen Sprachen. Helsinki 1875.

Donner K. Verzeichnis der etymologisch behandelten finnischen Wörter. Helsinki 1937.

— " — O. Vergleichendes Wörterbuch der Finnisch-Ugrischen Sprachen. Helsingfors 1874.

Finnisch-ugrische Forschungen. Zeitschrift für finnisch-ugrische Sprach- und Volkskunde. Helsinki 1901—.

Folkmålstudier IX. X. Helsingfors 1943, -44.

Ganander C. Uusi Suomen sanakirja. Porvoo 1937-8.

Genetz A. Tutkimus Venäjän Karjalan kielestä. Helsinki 1880.

Hakulinen L. Suomen kielen rakenne ja kehitys II. Helsinki 1946.

Juslenius D. Suomalaisen Sana-Lugun Poetus. Stockholm 1745.

Kalima J. Die ostseefinnischen Sehnwörter im Russischen. Helsinki 1915.

Kalima J. Itämerensuomalaisten kielten balttilaiset lainasanat. Helsinki 1936.

Kallio A.H. Lisäviite Elias Lönnrotin suomalais-ruotsalaiseen sanakirjaan. Porvoo 1930.

Kalima J. Suomen murteet I–III. Helsinki 1930.

Kujola J. Syrjäläismurteiden sanakirja. Helsinki 1944.

Lagercrantz E. Lappisches Wörterbuch. Helsinki 1939.

Lönnrot E. Suomalais-ruotsalainen sanakirja. Porvoo 1930.

Mikkola J. Berührungen zwischen den westfinnischen und slavischen Sprachen. Helsinki 1893.

Noreen A. Altschwedische Grammatik. Halle 1904.

Paasonen H. Beiträge zur finnisch-ugrisch-samojedischen Lautgeschichte. Budapest 1917.

— " — Die finnisch-ugrischen s-Laute. Helsinki 1903.

— " — Mordwinische Chrestomathie mit Glossar und grammatikalischem Abriss. Helsinki 1909.

Qvigstad J. Nordische Lehnwörter im Lappischen. Christiania 1893.

Rapola M. Suomen kielen äännehistorian luentojen pääkohdat. Konistettu Helsingissä 1945.

—"— Johdatus suomen murteisiin. Helsinki 1947.

Setälä E. Bibliographisches Verzeichnis der in der Literatur behandelten älteren germanischen Bestandteile in den ostseefinnischen Sprachen. Helsinki 1912–1913.

—"— Zur Frage nach der Verwandtschaft der finnisch-ugrischen und samojedischen Sprachen. Helsinki 1915.

—"— Yhteissuomalainen äännehistoria. Helsinki 1899. (I–II)

Sirelius U. Suomalaisten kalastus I–III. Helsinki 1906.

Streng H. Nuoremmat suotsalaiset lainasanat venhemmassa suomen kirjakielessä. Helsinki 1915.

Suomalais-ugrilaisen Seuran aikakauskirja. Helsinki 1886–.

Suomalais-ugrilaisen Seuran toimituksia. Helsinki 1890–.

Suomen Suku I. Helsinki 1926.

Suomi. Kirjoituksia isänmaallisista aiheista. Helsinki 1841—.

Thomsen V. Berøringer mellem de finske og de baltiske (litauisk-lettiske) Sprog. København 1890.

— " — Den gotiske Sprogklasses indflydelse på den finske. København 1869.

— " — Samlede Afhandlinger II, København 1920, IV København 1931.

Toivonen Y. Suomalais-ugrilaisten kielten kulttuurisanojen luonnosta 1945—46.

— " — Zur Geschichte der finnisch-ugrischen inlautenden Affrikaten. Helsinki 1927.

Itkila T. Syrjänische Chrestomathie mit grammatikalischem Abriss und etymologischem Wörterverzeichnis. Helsinki 1938.

Wichmann Y. Wotjakische Chrestomathie mit Glossar. Helsinki 1901.

Wiklund K. Entwurf einer umlappischen Lautlehre. Helsinki 1896.

— " — Kleine lappische Chrestomathie mit Glossar. Helsinki 1894.

Virittäjä. Hatikielen Seuran aikakauslehti. Helsinki 1897–.

Landaturkirjoitukset:

Koikkala A. Kemijoen lohenkalastusta. 1948.

Varis K. Oulujoen kalastussanastoa. 1936.

Artikkelit.

Nissilä V. Tijokisnun kalastuksesta. Pohjois-Pohjanmaan maakuntaliiton vuosikirja IX. Oulu 1945.